



مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی



عمر الکرما  
علیه السلام

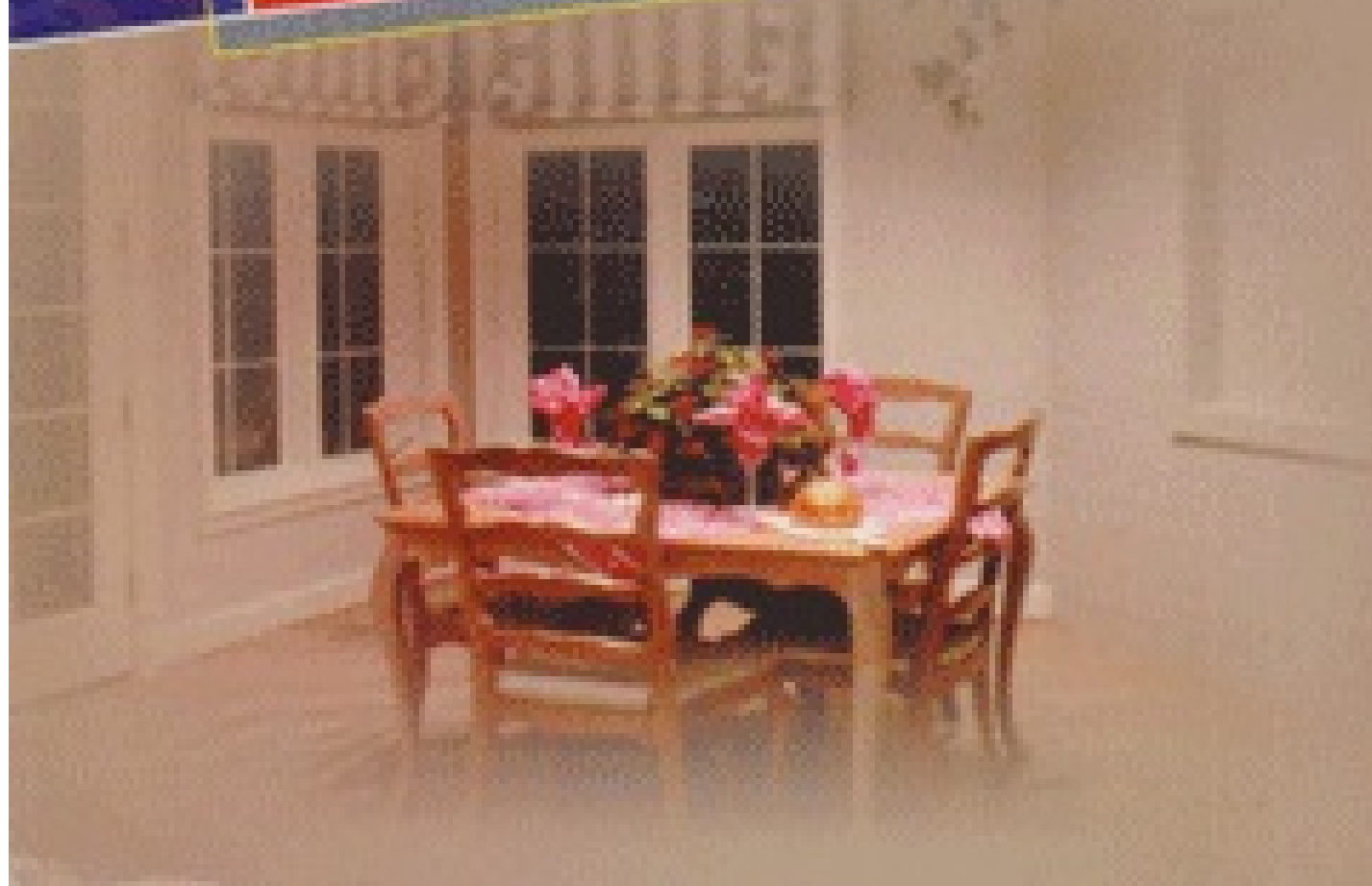
www.ghaemiyeh.com  
www.ghaemiyeh.org  
www.ghaemiyeh.net  
www.ghaemiyeh.ir

۷

فقہ و فرائض

جواد افتخاری

# احکام رستوران‌ها و قالیچه‌های پذیرایی



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

# فقه و زندگی (7): احکام رستوران ها و تالارهای پذیرایی

نویسنده:

جواد افتخاری

ناشر چاپی:

نورالسجاد

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

# فهرست

۵	فهرست
۸	فقه و زندگی (۷): احکام رستوران ها و تالارهای پذیرایی
۸	مشخصات کتاب
۹	اشاره
۱۰	فهرست
۱۶	سخن ناشر
۱۷	مقدمه
۱۸	فصل اول: احکام غذا و مواد غذایی
۱۸	اشاره
۱۸	بخش اول: انواع مواد غذایی
۲۲	بخش دوم: پاک و نجس بودن مواد غذایی
۲۲	الف. احکام نجاسات
۲۳	ب. راه ثابت شدن نجاست.
۳۴	بخش سوم: روش تطهیر مواد نجس شده
۳۴	ظروف نجس شده
۳۵	طهارت کارکنان غذاخوری
۳۵	طهارت محل غذاخوری
۳۷	بخش چهارم: خرید و فروش مواد غذایی
۳۷	معاملات باطل
۳۷	شرایط خریدار و فروشنده
۳۸	خرید و فروش نجاسات
۳۹	فروش غذای فاسد شده
۴۰	غش در فروش
۴۲	کم فروشی و گران فروشی

۴۲	احتکار
۴۳	فروش اجباری
۴۳	تعیین نکردن نرخ غذا و خدمات
۴۴	فروش مواد سهمیه ای
۴۵	رشوه برای جلب مشتری
۴۶	اسراف در غذا
۴۸	فصل دوم: منکرات اجتماعی
۴۸	اشاره
۴۹	بخش اول: شکل مجلس
۴۹	۱- اختلاط زن و مرد
۵۰	پوشش بانوان
۵۱	فیلم برداری و عکاسی نامشروع از بانوان
۵۳	بخش دوم: محتوای مجالس
۵۳	۱- رقص
۵۵	۲- غنا و موسیقی
۵۶	۳- شعبده بازی
۵۶	۴- شادی های حرام
۵۷	سخنی با هنرمندان
۵۹	فصل سوم: آداب میهمانی و میهمان داری
۵۹	اشاره
۵۹	بخش اول: وظایف میهمان دار
۶۶	بخش دوم: وظایف میهمان
۶۹	بخش سوم: اشیای به جامانده
۷۴	فصل چهارم: ارتباط کارفرما و کارگر
۷۴	اشاره
۷۴	پرداخت حقوق واقعی کارگر

۷۴	حفظ حرمت کارگر
۷۵	وظایف کارگر
۷۶	فصل پنجم: خمس
۷۶	اشاره
۷۶	سال خمسی
۷۷	پی آمدهای ندادن خمس
۷۸	احکام خمس
۸۶	درباره مرکز

## فقه و زندگی (7) : احکام رستوران ها و تالارهای پذیرایی

### مشخصات کتاب

سرشناسه : افتخاری، جواد، - 1335

عنوان و نام پدیدآور : احکام رستوران ها و تالارهای پذیرایی / جواد افتخاری؛ زیر نظر محمدحسین فلاح زاده؛ ویراستار علی کرم جلالوند

مشخصات نشر : قم: سازمان تبلیغات اسلامی، پژوهشکده باقرالعلوم(ع)، انتشارات نور السجاد، 1381.

مشخصات ظاهری : 120 ص؛ 11x18 س م

فروست : (فقه و زندگی 7)

شابک : 964-7163-28-23000 ریال

یادداشت : عنوان دیگر: احکام رستورانها و تالارهای پذیرایی.

یادداشت : کتابنامه به صورت زیرنویس

عنوان دیگر : احکام رستورانها و تالارهای پذیرایی.

موضوع : رستورانها -- مدیریت -- جنبه های مذهبی -- اسلام

فقه جعفری -- رساله علمیه

شناسه افزوده : ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر. شورای امر به معروف و نهی از منکر

رده بندی کنگره : BP198/6 / 5 الف 7 1381

رده بندی دیویی : 297/374

شماره کتابشناسی ملی : م 81-29068

اطلاعات رکورد کتابشناسی : رکورد کامل

فقه و زندگی (7)

احکام رستورانها و تالارهای پذیرایی

جواد افتخاری



زیر نظر: محمدحسین فلاح زاده

قم: خیابان معلم، 16 متری عباس آباد، جنب مدرسه شهیدین

انتشارات نورالسّجاد، تلفن: 7835554 - 0251، 09127510529

Email: sajjad@Ketabeqom.com

ص: 1

**اشاره**

احكام رستورانها و تالارهاي پذيرايي

مؤلف / جواد افتخاري

ناشر / نورالسجاد

چاپ / اعتماد

نوبت چاپ / دوم

تاريخ چاپ / 1386

شمارگان / 5000 نسخه

قيمت / 900 تومان

شابك: 964-7163-28-2

به سفارش:

ستاد احياء امر به معروف و نهی از منكر

## فهرست

سخن ناشر

مقدمه

فصل اول

احكام غذا و مواد غذايي

بخش اول:

اقسام مواد غذايي

بخش دوم: پاك و نجس بودن مواد غذايي

- احكام نجاسات

- راه ثابت شدن نجاسات



بخش سوم: روش تطهیر مواد نجس شده

- ظروف نجس شده

- کارکنان و اشخاص غذاخوری

- محل غذاخوری

بخش چهارم: خرید و فروش مواد غذایی

- معاملات باطل

- شرایط خریدار و فروشنده

- برخی از معاملات باطل

- خرید و فروش نجاسات

- فروش غذای فاسد و مضر

- غش در فروش

- کم فروشی و گران فروشی

- احتکار

- فروش اجباری

- تعیین نکردن نرخ غذا و خدمات

- فروش مواد سمی یا قاقاق

- رشوه برای جلب مشتری

- اسراف در غذا...

فصل دوم

منکرات اجتماعی صنف غذاخوری

بخش اول: شکل مجلس

- اختلاط زن و مرد

- پوشش بانوان

ص: 3

- فیلم برداری و عکاسی نامشروع از بانوان

بخش دوم: محتوای مجلس

- مجالس رقص

- غنا و موسیقی

- شعبده بازی

- شادی های حلال و حرام

- سخنی با هنرمندان

فصل سوم

آداب مهمان داری و میهمانی

بخش اول: وظایف میهمان دار

بخش دوم: وظایف میهمان

بخش سوم: اشیای به جامانده

فصل چهارم

امر به معروف و نهی از منکر

- رابطه کارفرما و کارگر

- پرداخت حقوق واقعی کارگر

- حفظ حرمت کارگر

- وظایف کارگر

فصل پنجم:

خمس

- سال خمسی

- پی آمدهای ندادن خمس

- احکام خمس

ص: 4

از نظر اسلام، همان گونه که دین راهنمای اندیشه، اخلاق و عبادت است، راهنمای انتخاب شغل و بایدها و نبایدها در قلمرو تولید، توزیع، مصرف، مدیریت و اقتصاد نیز هست. شناخت صنایع و مشاغل حلال و حرام ضرورت زندگی اسلامی است. مشاغل مختلف، صدها حکم واجب و مستحب و شرایط حقوقی و اخلاقی دارد که دانستن آن در سلامت روابط اجتماعی و تکامل اخلاقی و معنوی انسان اثر می گذارد. همچنین صدها حرام و مکروه دارد که انجام آن فضای زندگی جمعی و اسلامی را آلوده می سازد و ابهام آن دلهره و تردید می آفریند.

آشنایی با احکام ویژه هر صنف برای دست اندرکاران آن ضرورت حتمی و برای مراجعان به آن مشاغل نیاز قطعی و برای اهل مطالعه دانش اجتماعی و دینی مفید است.

طرح پژوهشی «فقه و زندگی» که با سفارش «ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر» و نظارت علمی حجج اسلام محمدحسین فلاح زاده و محمود مهدی پور شکل گرفته، پاسخی است به نیازهای بشر در همه عرصه های زندگی. مجموعه حاضر نقطه پیوند «فقه» و «زندگی» است؛ که چگونگی تأمین معیشت حلال را به مسلمانان و صاحبان مشاغل گوناگون می آموزد و فقه را از تئوری به عمل نزدیک می سازد.

انتشارات نورالسجاد مفتخر است که با چاپ هفتمین شماره از این مجموعه، تداوم و تکمیل آن را به عهده دارد و امیدوار است که همچنان از حمایت های فکری و مالی ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر بهره مند گردد. به امید آن که بتوانیم گامی هر چند کوچک در راستای ترویج احکام متعالی اسلام برداریم. انشاءالله.



خواهشمند است هر گونه نقد و نظر تجربی و علمی خود را جهت تکمیل این مجموعه با ما به نشانی قم - خ معلم 16 متری عباس آباد، جنب مدرسه شهیدین، یا تلفن 7835554-0251 در میان بگذارید.

انه ولیّ قدیر

انتشارات نورالسجاد

## مقدمه

از منظر اسلام، کار و کسب امری مقدس و عبادت است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: کسی که برای خانواده اش زحمت می کشد مانند شخصی است که در راه خدا جهاد می کند. (1)

کار در تالارها و سالن های غذاخوری، در کنار این ارزش عمومی، دو ویژگی نیز دارد؛ یکی آماده سازی غذا برای مصرف کنندگان؛ که موجب آسایش و راحتی آنان می شود و از این جهت مصداق حدیث رسول اکرم صلی الله علیه و آله قرار می گیرد که فرمود: کسی که نیاز مؤمن را برآورده سازد، مانند کسی است که یک عمر خدا را عبادت کرده است. (2)

ویژگی دوم، تهیه جا و مکان لازم برای برگزاری مراسم شادی یا عزاداری است. چنین کارکردهایی موجب می شود که از طرفی آشنایی با مسائل شرعی و اخلاقی برای کارکنان این صنف ضرورت یابد تا احتمال

ص: 6

- 
- 1- قال رسول الله صلی الله علیه و آله : الكاد علی عیالہ كالمجاهد فی سبیل الله. بحار الانوار، ج 93، ص 324، روایت 13
  - 2- قال رسول الله صلی الله علیه و آله : من قضی لآخیه المومن حاجة کان كمن عبد الله دهرأ. همان، ج 9، ص 383، باب 26، روایت 4.

لغزش و گناه به حداقل برسد، همان خطری که امام علی علیه السلام در مورد آن این گونه هشدار می دهد: ای تجار! ابتدا مسائل فقهی مربوط به تجارت را بیاموزید، بعد به خرید و فروش مشغول شوید. و سه مرتبه تکرار نمودند. (1)

از طرف دیگر، آشنایی با منکراتی که ممکن است در حین کار رخ دهد، نیز تأثیر زیادی در جلوگیری از معصیت و گناه دارد.

با درک این ضرورتهاست که نوشته حاضر تقدیم می شود تا راهگشای کارکنان این صنف باشد و سبب شود آنان علاوه بر کسب روزی دنیوی، از برکات معنوی کار نیز بهره مند گردند.

## فصل اول: احکام غذا و مواد غذایی

### اشاره

در رستورانها و تالارهای پذیرایی، مواد غذایی عامل ارتباط کارکنان رستورانها و مشتریان است. به همین خاطر مناسب است که بحث را با مواد غذایی و احکام آن آغاز کنیم.

### بخش اول: انواع مواد غذایی

انواع خوراکی ها عبارتند از:

الف - گیاهی، شامل میوه ها و سبزیجات.

ب - حیوانی، شامل چهارپایان (اهلی، وحشی)، پرندگان و آبزیان

الف) غذاهای گیاهی

تمام میوه ها و سبزیجات پاک و حلال است، مگر آن که نجس شده باشد، یا برای بدن ضرر مهم داشته باشد، یا از غیر راه حلال به دست آمده باشد.

ص: 7

---

1- . قال علی علیه السلام: الفقه ثم المتجر. فروغ کافی، ج 50، ص 150، باب آداب التجارة روایت 1.

غذاهای غیر گوشتی اعم از سبزیجات، حبوبات، میوه ها و فراورده های لبنیاتی، مانند پنیر، ماست، کره و خامه که از حیوان حلال گوشت گرفته می شود، تخم مرغ و سایر پرندگان حلال گوشت، نان، بیسکویت، شکلات، آدامس، شیرینی و سایر خوردنی هایی که از گوشت حیوان نیست، پاك و خوردن آنها حلال است، مگر آن که ثابت شود که نجس شده یا بدن کافر با رطوبت به آن رسیده است. (1)

ب) غذاهای گوشتی (چهار پایان) (2)

چهار پایان اهلی سه قسم اند:

1- حلال گوشت: انواع گوسفندان، گاو و شتر.

2- مکروه: اسب، قاطر و الاغ.

3- حرام گوشت: سگ و گربه.

چهار پایان

وحشی نیز دو قسم اند:

1- حلال گوشت: آهو، گاو، بزکوهی و گورخر. (3)

2- حرام گوشت: تمام حیوان های درنده مانند گرگ و پلنگ ...

مسئله:

1- تمام حیوان های درنده حرام گوشت هستند، هر چند از نظر قدرت و درندگی ضعیف باشند، مانند روباه.

2- خوردن گوشت خرگوش حرام است. (4)

ص: 8

---

1- . استفتانات امام ره، ج 2، ص 507.

2- . تحریر الوسيله، ج 1، ص 156، م 5.

3- . بزکوهی نوعی گوسفند است و گاومیش هم نوعی گاو است.

4- . استفتانات آیت الله فاضل، ج 1، ص 1362 و تحریر الوسيله ج 2، ص 156، م 5.

3- گوشت تمام انواع حشرات حرام می باشد. (1)

پرندگان

پرندگان حلال گوشت عبارتند از:

1-

تمام اقسام کبوترها (قمری هم نوعی کبوتر است)،

2- تمام اقسام گنجشک ها (بلبل هم نوعی گنجشک است)،

3- مرغ، خروس، اردک و مرغابی. (2)

پرندگان حرام گوشت عبارتند از:

خفاش، طاوس، کلاغ (زاغ هم نوعی کلاغ است) و تمام پرندگانی که چنگال دارند، مانند عقاب و... (3)

مسئله:

1- خوردن گوشت هدهد مکروه است. (4)

2- تخم مرغ و سایر پرندگان حلال گوشت، حلال است و تخم پرندگان حرام گوشت، حرام. (5)

3- ملخ از پرندگان است و حلال گوشت می باشد. (6)

سؤال: راه شناختن پرندگان حلال گوشت و حرام گوشت چیست؟

جواب: دو راه دارد:

1- پرنده ای که هنگام پرواز بال زدنش بیشتر باشد تا ننگه داشتن بال، حلال است.

ص: 9

1- . تحریر الوسیله، ج 2، ص 156، م 5.

2- . همان، م 6.

3- . همان، م 6 و 7.

4- . توضیح المسائل امام، م 2624.

5- . تحریر الوسیله، ج 2، ص 158، م 12.



2- پرندگانی که سنگدان یا چینه دان یا انگشت جدایی مانند انسان شصت دارند، حلال است و پرندگان دریایی و غیر دریایی در این حکم مساوی هستند. (1)

آزبان.

1- از حیوان های دریایی تنها ماهی پولک دار و برخی از پرندگان دریایی حلال گوشت هستند. (2)

2- میگو همان ملخ دریای و از پرندگان است (3) و حلال گوشت می باشد. (4)

## بخش دوم: پاك و نجس بودن مواد غذایی

### الف. احکام نجاسات

مسئله 1. خوردن و آشامیدن چیز نجس، حرام است و نیز خوراندن عین نجس به کودکان در صورتی که ضرر داشته باشد حرام است، بلکه اگر ضرر هم نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب باید از آن خودداری کند. (5)

مسئله 2. اگر میزبان در بین غذا خوردن بفهمد غذا نجس است، باید به مهمان ها بگوید، اما اگر یکی از مهمان ها فهمید، لازم نیست به دیگران خبر دهد، ولی چنانچه طوری با آنان معاشرت دارد که می داند به واسطه نگفتن خود او هم نجس می شود باید بعد از غذا به آنان بگوید. (6)

بنابراین، اگر رستوران داران متوجه شدند غذایی نجس شده نمی توانند

ص: 10

1- . تحریر الوسیله، ج 2، ص 157، م 8.

2- . همان، ص 155، م 1 و 2.

3- . فرهنگ دانشگاهی، احمد سیاح، ص 502.

4- . توضیح المسائل امام، م 2622.

5- . همان، م 141.

6- . همان، م 145، غذای نجس را می توان به حیوان داد. از استفتائات امام ج 2، ص 504.

آن غذا را به مشتریان عرضه کنند. حتی اگر برخی از مشتریان مشغول استفاده از چنین غذایی باشند، بر میزبان (رستوران دار و عوامل دست اندرکار) واجب است به آنها اطلاع دهند و قیمت چنین غذایی را هم نباید دریافت کند.

## **ب. راه ثابت شدن نجاست.**

راه ثابت شدن نجاست آن است که :

1- خود انسان یقین کند و اگر شك، گمان داشته باشد، لازم نیست دوری نماید.

2- کسی که چیزی در اختیار اوست، بگوید آن چیز نجس است، مثلاً آشپز بگوید لوازم آشپزخانه نجس شده است.

3- دو مرد عادل بگویند چیزی نجس است و نیز يك نفر عادل هم بگوید بنا بر احتیاط واجب باید اجتناب کرد.

## **ج. نجاسات و مواد غذایی**

هر چند قانون کلی اسلام در اشیاء پاك بودن آنهاست و همه عالم، بجز چند مورد استثنایی، همگی پاك می باشد، ولی از آنجا که ممکن است در تهیه مواد غذایی برخی از آنها نجس شود، آشنایی با برخی از آلودگی ها و نجاساتی که مورد نیاز می باشد لازم می نماید.

مسئله 1. ادرار و مدفوع هر حیوان حرام گوشت که خون جهنده دارد، نجس است. فضله حیوانات كوچك مانند پشه و مگس که گوشت ندارند، پاك است. (1)

ص: 11

---

1- . همان، م 84.

مسئله 2. فضله پرندگان حرام گوشت، نجس است. (1)

مسئله 3. گربه و موش پاك اند؛ ولی ادرار و مدفوع شان نجس است. (2)

سؤال: اگر شك داریم که شیئی سیاه رنگ که در غذا دیده شده فضله موش است یا نه، آیا غذا نجس است؟

جواب: در فرض شك، پاك است و تفحص لازم نیست. (3)

سؤال: اگر برنج را تازه خیس کرده ایم و فضله موش در آن دیده شد، راه پاك شدن دارد، یا نه؟

جواب: اگر آب نجس به باطن برنج نفوذ نکرده، می شود آن را آب کشید. (4)

سؤال: در فرض بالا اگر شك کنیم که آب نجس به باطن رسیده یا نه، چه حکمی دارد؟

جواب: باطن برنج پاك است. (5)

سؤال: اگر بعد از پخته شدن برنج و دم کشیدن آن، فضله موش بینیم و ندانیم هنگام خیس کردن بوده یا بعد از پخته شدن افتاده است، چه حکمی دارد؟

جواب: اگر احتمال می دهید بعد از پخته شدن و تمام شدن آب برنج افتاده، همان جای نجس و مقداری از اطراف آن را بردارید، بقیه پاك است. (6)

سؤال: اگر فضله موش یا خون یا نجاست دیگری در آبگوشت و خورش

ص: 12

1- . همان، م 85. به فتوای برخی از مراجع تقلید، پاك است.

2- . همان، م 83.

3- . همان، م 123.

4- . همان، م 164.

5- . همان، م 165.

6- . همان، م 129.



دیده شود، چه حکمی دارد؟

جواب: آب آبگوشت و خورشت نجس است ولی مواد دیگر اگر در آب نجس نجوشیده و آب نجس در آن نفوذ نکرده، با آب کشیدن پاك می شود. (1)

(د) مردار

مرده حیوانی که خون جهنده دارد، نجس است... ماهی مرده چون خون جهنده ندارد، پاك است. (2)

سؤال: حکم بچه مرده حیوان که از شکم حیوان زنده بیرون آمده، چیست؟

جواب: اگر از شکم حیوان زنده بچه مرده ای بیرون آید یا آن را بیرون آورند، خوردن گوشت آن حرام است. (3)

سؤال: حکم بچه مرده حیوان که از شکم حیوان ذبح شده بیرون آید چیست؟

جواب: اگر حیوانی را شکار کنند یا سر ببرند و بچه مرده ای از شکمش بیرون آورند، چنانچه خلقت آن بچه کامل باشد و مو یا پشم در بدنش روییده، پاك و حلال است.

سؤال: حکم بچه زنده از حیوانی که شکار شده یا سر آن را بریده اند، چیست؟

جواب: اگر حیوانی را شکار کنند یا سر ببرند و بچه زنده ای از آن بیرون آید، چنانچه آن بچه را به دستوری که در شرع، معین شده سر ببرند حلال و اگر بدون سر بریدن بمیرد، حرام می باشد. (4)

ص: 13

1- . همان، 164.

2- . همان، م 884 و 2615.

3- . همان، م 259.

4- . همان، م 2607.

سؤال: حکم ماهی های خارجی چیست؟

جواب: صید کننده ماهی لازم نیست مسلمان باشد، ولی انسان باید بداند ماهی را زنده از آب گرفته اند و در خارج از آب جان داده است. (1)

احکام کشتن و شکار حیوانات

گاه مشاهده می شود که هتل داران و صاحبان رستورانهای خارج از شهر، خود اقدام به ذبح حیوانات می کنند. از این رو مناسب است که نگاهی داشته باشیم به شیوه های کشتن و شکار حیوانات مختلفی که برای تهیه غذا مورد استفاده قرار می گیرند.

1- احکام ذبح

مسئله 1. دستور سر بریدن حیوان آن است که چهار رگ بزرگ گردن را از پایین برآمدگی زیر گلو به طور کامل ببرند و اگر بشکافند، کافی نیست. (2)

مسئله 2. سر بریدن حیوان پنج شرط دارد (که اگر مراعات نکند حیوان حرام می شود):

1. کسی که سر حیوان را می برد باید مسلمان باشد و اظهار دشمنی با اهل بیت پیمبر صلی الله علیه و آله نکند.

2. سر حیوان را با چیزی ببرند که از آهن باشد، ولی اگر آهن پیدا نشود و طوری باشد که اگر سر حیوان را ببرند، می میرد، با چیز تیزی که چهار رگ را ببرد، مانند شیشه و سنگ تیز می شود سر آن را برید.

3. جلوی بدن حیوان رو به قبله باشد، ولی در صورت فراموشی، ندانستن

ص: 14

1- . استفتائات امام، ج 2، ص 15.

2- . توضیح المسائل امام، م 2591.

مسئله، اشتباه کردن قبله، ندانستن طرف قبله، یا در صورت عدم توانایی در رو به قبله کردن حیوان، اشکال ندارد.

4. نام خدا را بردن به نیت سر بریدن، ولی در صورت فراموشی اشکال ندارد.

5. حرکت کردن حیوان بعد از سر بریدن، مثل حرکت چشم، دم و پا، که معلوم شود زنده بوده است. (1)

سؤال: آیا با چاقوی استیل جایز است سر بریدن یا نه؟

جواب: جایز است. (2)

مسئله. چند چیز از حیوان حلال گوشت حرام است:

1) خون (2) مدفوع (3) بچه دادن (4) غدد (5) دنبان (6) چیزی که در مغز کله است و به شکل نخود می باشد (7) مغز حرام که در میان تیره پشت است، (8) پیه که در دو طرف تیره پشت است، (9) زهره دادن (10) سپرز (طحال) (11) بول دان (مثانه) (12) حدقه چشم (13) چیزی که در میان سُم است و به آن ذات الاشاجع می گویند و (14) آلت تناسلی. (3)

2- شکار

اگر حیوان حلال گوشت وحشی با شرایطی که در رساله های عملیه آمده است، به وسیله سگ شکاری یا اسلحه شکار شود، حلال است. (4)

3- دستور کشتن شتر

ص: 15

1- . همان، م 2594.

2- . استفتانات آیت الله فاضل. ج 1، ص 376، س 344. برخی از مراجع تقلید سر بریدن حیوان با چاقوی استیل را صحیح نمی دانند.

3- . توضیح المسائل امام، م 2626.

4- . ر.ك: همان، م 2614 تا 2583.

اگر بخواهند شتر را بکشند باید با پنج شرطی که برای سر بریدن حیوانات گفته شد، کارد یا چیز دیگری را که از آهن و برنده باشد، در گودی بین گردن و سینه اش فرو کنند. (1)

#### 4- صید ماهی

مسئله 1- اگر ماهی پولک دار را زنده از آب بگیرند و بیرون آب جان دهد پاك و خوردن آن حلال است و چنانچه در آب بمیرد پاك است، ولی خوردن آن حرام می باشد. (2)

مسئله 2- ماهی بی فلس را اگر چه زنده از آب بگیرند و بیرون آب جان دهد، حرام است. (3)

مسئله 3- کسی که ماهی را صید می کند لازم نیست مسلمان باشد و در موقع گرفتن هم لازم نیست نام خدا را ببرد، ولی شخص مسلمان باید بداند که آن را زنده از آب گرفته اند و در خارج آب مرده است. بنابراین در کشورهای غیراسلامی در صورتی که انسان بداند ماهی را زنده از آب می گیرند و بیرون آب جان می دهد، پاك و حلال است. (4)

مسئله 4- ماهی مرده ای که معلوم نیست آن را زنده از آب گرفته اند یا مرده، چنانچه در دست مسلمان باشد، حلال است و اگر در دست کافر باشد اگر چه بگوید زنده گرفته ام حرام می باشد. (5)

مسئله 5- لازم نیست ماهی پس از بیرون آمدن از آب خودش بمیرد،

ص: 16

1- . همان، م 2595.

2- . همان، م 2615.

3- . همان، م 2615.

4- . همان، م 2617.

5- . همان، م 2618.

بلکه اگر آن را قطعه قطعه کنند و بدین سبب بمیرد، حلال است. (1)

سؤال: خوردن تخم خاویار چه حکمی دارد؟

جواب: اگر از ماهی فلس دار باشد و یا معلوم نیست فلس دار است یا نه، خوردن آن اشکال ندارد، وگرنه حرام است. (2)

سؤال: خوردن ماهی زنده چه حکمی دارد؟

جواب: اشکال ندارد. (3)

سؤال: حکم بریان (کباب) کردن ماهی زنده چیست؟

جواب: اگر ماهی زنده را بریان کنند یا بیرون آب، قبل از جان دادن بکشند خوردن آن اشکال ندارد. (4)

ه) خون:

مسئله 1- خون هر حیوانی که جهنده باشد، نجس است. پس خون حیوانی که مثل ماهی و پشه جهنده نیست، پاک است. (5)

مسئله 2- اگر حیوان حلال گوشت را به دستوری که قبلاً گفته شد بکشند... اگر به علت نفس کشیدن یا به واسطه این که سر حیوان در جای بلندی بوده، خون به بدن حیوان برگردد آن خون نجس است. (6)

مسئله 3- گوشت خرید شده از بازار اگر به خون آلوده باشد و یقین نداشته باشد که از خونهای پاک است یا نجس، حکم به طهارت

ص: 17

---

1- . تحریر الوسیله، ج 2، ص 145، م 30.

2- . استفتائات ج 2، ص 504.

3- . توضیح المسائل امام، م 2619. یادآوری می شود که خوردن ماهی زنده به فتوای برخی از مراجع معظم تقلید جایز نیست.

4- . همان، م 2620.

5- . همان، م 96.

6- . همان، م 67.

می شود. (1)

مسئله 4- خونی که در تخم مرغ است، نجس نیست ولی خوردن آن حرام است. (2)

سؤال: اگر در برنج خیس خورده قطره خونی بیفتد، چه حکمی دارد؟

جواب: اگر تازه افتاده و آب نجس به باطن آن نرسیده، می شود آن را آب کشید، ولی اگر به باطن آن رسیده، قابل پاک شدن نیست و اگر شك داریم آب نجس به باطن رسیده یا نه، باطن پاک است. (3)

سؤال: اگر خون در برنج پخته شده که آب ندارد، افتاد چه حکمی دارد؟

جواب: همان جای نجس و مقداری از اطراف آن را بردارد، بقیه پاک است. (4)

تذکر: خون گردن گوسفند بعد از سر بردن نجس است و باید آب بکشند. (5)

(ز) سگ و خوک

سگ و خوک که در خشکی زندگی می کنند، حتی مو، استخوان، پنجه، ناخن و رطوبت آنها نجس است. بنابراین در صورت برخورد هر يك از این قسمت ها به مواد غذایی اگر در یکی رطوبت باشد، نجس خواهند شد بنابراین لازم است. رستورانهای بین راه و حتی شهری که سگ ها در اطراف آنها هستند، در تماس با محیط آشپزخانه و رستوران و مواد غذایی نباشند و ظروف و لوازم رستوران را از دسترس آنها دور نگهدارند.

ص: 18

1- . همان، م 122.

2- . همان، م 984. برخی از مراجع تقلید، خون در تخم مرغ را نجس می دانند.

3- . همان، م 164 و 165.

4- . همان، م 129. به نظر برخی از مراجع تقلید آب کشیدن آن ممکن است.

5- . همان، م 96 و 97.

سؤال: خوراکی که امروزه در آمریکا برای رشد سریع به مرغها داده می شود 80% پروتئینی است که از گوشت خوک و گاو درست شده است. خوردن چنین مرغهایی که از اینگونه غذاها استفاده می کنند چه حکمی دارد؟

جواب: اشکالی ندارد. (1)

ح) کافر

مسئله 1- کافر کسی است که: منکر خدا است؛ یا برای خدا شریک قرار می دهد؛ یا پیغمبری خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله را قبول ندارد یا نسبت به یکی از اینها شك داشته باشد؛ یا یکی از ضروریات دین را که می داند ضروری است انکار کند به طوری که انکار آن به انکار خدا یا توحید و نبوت برگردد. مسئله 2- تمام بدن کافر نجس است. بنابراین در صورت برخورد با مواد غذایی (اگر یکی از آن دو تر باشد) موجب نجس شدن مواد غذایی خواهد شد. (2)

سؤال: همان طور که اطلاع دارید، برادران اهل سنت مرغهایی که کشتار کشورهای غیرمسلمان است مصرف می کنند، به دلیل این که چنانچه ذابح اهل کتاب باشد، کافی می دانند و روی پاکت این مرغها جمله «ذبح علی حسب الشریعة الاسلامیة»، کشته شده به دستور اسلام، نیز نوشته شده، آیا استفاده کردن یک فرد شیعه از این مرغها جایز است یا خیر؟

جواب: تا احراز تذکیه (3) نشود، و لو این که احتمال داده شود که وارد کننده

ص: 19

1- . استفتائات، ج 2، ص 505.

2- . توضیح المسائل امام، مسئله 106.

3- . تذکیه: کشتن حیوان به دستور اسلام.

مسلمان رعایت تذکيه شرعی را نموده و در اختیار مردم مسلمان برای استفاده گذاشته، حرام است. (1)

سؤال: در یکی از شهرهای آمریکا برادران ایرانی از عربهای مسلمان گوشت، به اصطلاح ذبیح اسلامی، می خریدند، ولی بعداً معلوم شده که خود عربها از گوشت ذبیح شده یهودی ها استفاده می کنند و با استناد به آیه ای از قرآن (سوره مائده) می گویند که ما می توانیم از ذبیح اهل کتاب استفاده کنیم، لطفاً در مورد این آیه توضیح بفرمایید و در این صورت رابطه ما با کسانی که از این گوشت ها استفاده می کنند از نظر پاکی و نجسی چگونه است؟

جواب: ذابح باید مسلمان باشد و منظور از طعام در آیه شریفه حبوب بخصوص گندم است و گوشتی که ذابح آن غیر مسلمان است در حکم میتة است و نجس و نجس کننده است. (2)

سؤال: توسط اتحادیه چلوکبابیهای ایران گوشت یخ زده در کارتن هایی که معلوم نیست صادره از کدام کشور می باشد به چلوکبابیها جهت مصرف برای مشتریان داده می شود خواهشمند است بفرمایید مصرف این گوشتها از نظر شرع اسلام بلامانع است یا خیر؟ جواب: در فرض مذکور محکوم به حلیت است. (3) سؤال: آیا مصرف کنسروهای ماهی که در بازار مسلمین به فروش می رسد جایز است یا خیر؟

جواب: اگر ندانند از کجا وارد شده یا بدانند که از بلاد مسلمین است، مانع ندارد و اگر بدانند از بلاد کفر وارد می شود در صورتی محکوم به حلیت است که احتمال بدهند وارد کننده

ص: 20

---

1- . استفتائات، ج 2، ص 499، س 16.

2- . همان، س 20.

3- . همان، ص 498، س 14.



مسلمان احراز تذکيه آن را کرده و در دسترس مسلمين قرار داده است. (1)

سؤال: روغنهای خارجی چه حکمی دارد؟ جواب: تا يقين ندارد که از حيوان حرام گوشت گرفته شده و يقين ندارد که با رطوبت با بدن کافر تماس گرفته، پاک و حلال است. (2)

سؤال: استفاده از لبنیات خارجی مانند پنیر، کره، شیر و ماست چه حکمی دارد؟

جواب: تا يقين به ملاقات (برخورد) چیزی با رطوبت با بدن کافر پیدا نکنید، پاک است. (3)

سؤال: استفاده از نان، لوبیا، رب گوجه فرنگی، سبزی و امثال آن که در خارج هست یا از خارج وارد می شود چه حکمی دارد؟

جواب: در موارد غیرگوشتی تا يقين به نجاست آن ولو از طریق تماس آنها با بدن کافر با رطوبت ندارند، پاک است. (4)

ط) شراب و فقاغ

مسئله. شراب و هر چیزی که انسان را مست می کند، چنانچه به خودی خود روان باشد نجس و خوردن آن حرام است و اگر مثل بنگ و حشیش روان نباشد، اگر چه چیزی در آن بریزند که روان شود پاک است، ولی مصرف آن حرام است. (5)

مسئله. خرما و موز و کشمش و آب آنها اگر جوش بیابند پاک و خوردن آن حلال است.

مسئله. فقاغ که از جو گرفته می شود و به آن آبجو می گویند، نجس و

ص: 21

1- . همان، س 15، صید.

2- . همان، ج 2، س 13 و توضیح المسائل امام، م 259 و م 94.

3- . همان، ص 508، س 11.

4- . همان، س 14.

5- . توضیح المسائل امام، م 111.

خوردن آن حرام است، ولی آبی که به دستور پزشک از جو می گیرند و به آن ماءالشعیر می گویند، پاک و خوردن آن حلال می باشد. (1)

روش پاک کردن مواد نجس شده

مطابق احکام اسلامی مواد غذایی غیرگوشتی، پاک است، مگر آن که یقین به نجاست آن داشته باشیم، پس:

- اگر انسان می داند چیزی نجس نشده، پاک و حلال است.

- اگر شك دارد، نجس است یا نه، پاک است؛

- اگر احتمال می دهد نجس شده، ولی یقین ندارد، پاک است. (2)

### بخش سوم: روش تطهیر مواد نجس شده

#### ظروف نجس شده

روشن است که در صورت آلوده شدن ظرف به نجاست باید آن را پاک کرد، تا خود آن ظرف و غذایی که در آن ریخته می شود به نجاست آلوده نشود، زیرا پذیرایی از میهمان و مشتری در ظرف آلوده به نجاست حرام است. (3)

سؤال: ظروف نجس را چگونه با آب پاک کنیم؟ جواب: اگر با آب کر یا جاری مثل آب رودخانه و چشمه ها یا با آب شیر که متصل به منبع کر است، آب بکشیم، بعد از برطرف شدن نجاست، یک مرتبه کافی است؛ گرچه بهتر سه مرتبه است، ولی اگر با آب قلیل (یعنی کمتر از کر) آب بکشیم بعد از برطرف شدن نجاست، سه مرتبه باید آب کشید. (4)

سؤال: ظرفی که به شراب نجس شده چگونه پاک می شود؟

ص: 22

---

1- . همان، م 114، برخی از مراجع معظم تقلید، آن را نجس می دانند.

2- . احکام فقهی در سفرهای خارجی، محمد حسین فلاح زاده، ص 129.

3- . توضیح المسائل امام، م 142 و 145.

4- . همان، م 150.

جواب: با قلیل و کر سه مرتبه و بهتر است هفت مرتبه شسته شود. (1)

سؤال: اگر غیر مسلمان وارد چلوکبابی و تالار پذیرایی شد، از نظر غذا و طهارت و نجاست چه حکمی دارد؟ جواب: بدنش نجس است. اگر با رطوبت، دست به جایی زد یا غذا و آب خورد، باید ظرف را آب کشید. (2)

### طهارت کارکنان غذاخوری

اگر هنگام کار، یکی از کارکنان غذاخوری به نجاستی مثل خون آلوده شد، اولین کار و وظیفه این است که از سرایت و انتقال آن به جاهای دیگر و ظروف و احیاناً غذاها جلوگیری کند و گرنه هر چیزی که به نجس برخورد کند، آلوده خواهد شد. بنابراین باید نجاست را برطرف و آن را آب بکشد، یا به گونه ای ببندد که مانع از سرایت آن شود.

سؤال: آیا خون اگر خشک شد و از بین رفت، محل خون پاك می شود؟

جواب: خیر، تا آن را آب نکشند پاك نمی شود. (3)

سؤال: دست یا عضو نجس شده خود را چگونه پاك کنیم؟

جواب: بدن، با يك مرتبه آب کشیدن در آب کر پاك می شود و در قلیل دو مرتبه، در لباس و فرش و مانند آن احتیاطاً دو مرتبه با آب کر و قلیل، آب بکشند و در هر مرتبه لباس و مانند آن را فشار دهند تا آب داخل آن خارج شود. (4)

### طهارت محل غذاخوری

اگر زمین و صندلی و میز و اشیای دیگر نجس شد، باید مواظب بود تا نجاست به جاهای دیگر نرسد و بهتر است آن محل را فوری آب بکشند.

ص: 23

- 1- . همان، م 153، بعضی از مراجع معظم حکم مردن موش صحرائی در ظرف را مانند حکم خوردن خوک از ظرف می دانند.
- 2- . همان، م 106. آیت الله خامنه ای: پاك است؛ اگر اهل کتاب باشد. استفتانات ج 1، س 324 احکام نجاسات.
- 3- . همان، م 148 و 149.
- 4- . همان، م 149.

- روش آب کشیدن زمین

اگر با آب کر باشد، بعد از برطرف شدن نجاستی مانند خون، با يك مرتبه پاك می شود و با آب قلیل دو مرتبه و آبهایی که جمع می شود، اگر در جایی فرو می رود همه زمین پاك می شود و اگر چاه ندارد، یا زمین سفت است، آبهای جمع شده را باید با دستمال یا ابری جمع کرد و بیرون ریخت چون آبها نجس هستند. (1)

زمین نجس با نور آفتاب نیز پاك می شود، ولی شرایطی دارد که برخی از آنها عبارت است از:

1- زمین خیس باشد؛

2- اول عین نجاست را برطرف کنند؛

3- چیزی مانند پرده یا ابر از تابش آفتاب جلوگیری نکند، مگر آنکه ابر رقیق یا پرده نازک باشد.

4- به کمک باد خشک نشود. (2)

سؤال: روش آب کشیدن میز و صندلی چگونه است؟

جواب: مثل آب کشیدن زمین است، ولی با آفتاب پاك نمی شود، مگر در زمین به گونه ای کار گذاشته باشند که قابل حمل و نقل نباشد. (3)

سؤال: آیا زمین و میز و صندلی نجس را اگر دستمال بکشیم یا با «تی» پاك کنیم، بدون آب پاك می شود؟ جواب: نه، بلکه نجاست به جاهای دیگر هم سرایت می کند. (4)

ص: 24

1- . همان، م 180.

2- . همان، م 191.

3- . همان، م 191.

4- . همان، م 148.

### معاملات باطل

صنف چلوکبابی ها و تالارها مانند هر صنف خدماتی دیگر برای ارائه خدمت به مشتری از طریق فروش غذا و خدمات اقدام می کنند. از این نظر فرآیند خرید و فروش همانند اصناف دیگر است. اما ویژگی هایی دارد که به خاطر آن بخشی از مسایل و جلوه های خرید و فروش در آن

بیشتر معمول است، مثلاً در این صنف کم پیش می آید که غذا به صورت نسیه فروخته شود و... از این روی در این بخش تنها به برخی از مسایل مورد ابتلا اشاره می کنیم.

مسئله: خرید و فروش نجاسات، مانند مشروبات الکلی، گوشت خوک و گوشت حیوانی که ذبح شرعی نشده و نجس است، حرام و معامله آن باطل است. (1)

سؤال: کم خوردن شراب، مثل يك قاشق آن، که برای بدن ضرر ندارد و عقل را ضایع نمی کند، لطفاً بفرمایید که چرا اسلام حتی يك ذره آن را حرام می داند؟ جواب: ملاك در این حکم اسلامی، تنها ضرر نیست. (2)

### شرایط خریدار و فروشنده

تذکر:

در باره شدت حرمت شراب، در روایات می خوانیم که شراب ریشه همه بدی ها و سرچشمه گناهان است. کسی که شراب می خورد عقل خود را از دست می دهد و در آن موقع خدا را نمی شناسد؛ از هیچ گناهی پروا ندارد؛ احترام هیچ کس را نگاه نمی دارد؛ حق خویشان نزدیک را مراعات

ص: 25

- 
- 1- اشیايي که از پوست و چرم مردار تهیه شده، نجس و خرید و فروش آن حرام است، ولی خرید و فروش خون برای بیماران اشکال ندارد. مسائل جدید، آية الله مکارم شیرازی، س 21؛ تحریر الوسيله، ج 1، ص 493، م 1 و توضیح المسائل امام، م 2063.
  - 2- توضیح المسائل امام، م 2081.

نمی کند و...؛ خداوند، فرشتگان، پیامبران و مؤمنین او را لعنت می کنند، روز قیامت روی او سیاه است و زبان از دهانش بیرون می آید و فریاد تشنگی او بلند است و نمازش تا چهل روز قبول نیست،<sup>(1)</sup> مگر این که توبه کند.<sup>(2)</sup>

کارفرمایان، کارگران و میهمانان باید به طور جدی از این گناه بزرگ دوری کنند؛ گناهی که از جمله گناهان کبیره است.<sup>(3)</sup>

مسئله: نشستن سر سفره ای که در آن شراب می خورند، اگر انسان یکی از آنان حساب شود، حرام و چیز خوردن از آن سفره (اگر چه غیر شراب باشد) حرام است.<sup>(4)</sup>

### خرید و فروش نجاسات

مسئله: اگر چیز پاکي مانند روغن که آب کشیدن آن ممکن نیست، نجس شود، چنانچه مثلاً روغن نجس را برای خوردن به خریدار بدهند، معامله باطل و عمل حرام است و اگر برای کاری بخواهند که شرط آن پاک بودن نیست، مانند درست کردن صابون از روغن نجس، فروش آن اشکال ندارد.<sup>(5)</sup>

مسئله: فروختن چیز پاکي که نجس شده و آب کشیدن آن ممکن است، اشکال ندارد، ولی اگر مشتری بخواهد آن چیز را بخورد فروشنده باید نجس بودن آن را به او بگوید.<sup>(6)</sup>

ص: 26

- 1- منظور این نیست که نماز نخواند، و گرنه خود گناهی دیگر است.
- 2- توضیح المسائل امام، خلاصه م 2633.
- 3- استفتائات، ج 2، ص 510، س 16.
- 4- همان، م 2634.
- 5- همان، م 2057.
- 6- همان، م 2056.

مسئله: استفاده و فروش غذای مانده و فاسد که موجب ضرر جانی و مسمومیت شود، شرعاً حرام (1) و از لحاظ اخلاقی خلاف و از حیث قانونی هم جرم است.

سؤال: خوردن چیزی که ضرر دارد چه حکمی دارد؟

جواب: اگر ضرر مهم و قابل توجه باشد، حرام است. (2)

سؤال: خوردن چیزهایی که طبیعت انسان از آنها بدش می آید، چه حکمی دارد؟

جواب: حرام است؛ مثل غذاهای بو گرفته فاسد. (3)

سؤال: خوردن بعضی از غذاها مثل کالباس و سوسیس، که اگر تحقیق شود اکثر پزشکان آنها را برای سلامتی معده مضر می دانند، از لحاظ شرعی چگونه است؟

جواب: اگر یقین به بودن چیز حرامی در آن ندارند، اشکال ندارد، مگر معلوم شود که ضرر مهم و قابل توجه دارد. (4)

سؤال: شخصی گوسفند مریض خود را مخفیانه به قیمت ارزاتری به قصاب می فروشد، قصاب هم گوسفند را ذبح کرده و به قیمت گوشت سالم به مشتری ها می دهد. ممکن است مضر و مسموم باشد، آیا معامله قصاب با صاحب گوسفند و مشتری او حرام است یا علاوه بر حرمت باطل است؟ و در مورد پول و عوضی که می دهد چطور؟ جواب: معامله

ص: 27

---

1- . استفتائات، ج 2، ص 90 و 15.

2- . توضیح المسائل امام، م 2630.

3- . همان، م 2627.

4- . استفتائات ج 2، ص 509، س 15.

باطل نیست، اگر چه تدلیس حرام است. (1)

سؤال: تعدادی از روغنهای نباتی مایع خارجی که به صورت استریل در قوطی های يك لیتری می باشد بر اثر خرابی لوله آب در انبار زنگ زده و در نتیجه سوراخ شده و روغنها... با در نظر گرفتن این که مزه و طعم این روغنهابا طعم و مزه روغنهایی که در قوطی های سالم است، فرقی ندارد. آیا می توان فروخت؟

جواب: اگر فاسد نشده و ضرر هم نداشته باشد، اشکال ندارد. (2)

### غش در فروش

مسئله: غش در معامله، یعنی فروختن جنسی که با چیز دیگر مخلوط است، در صورتی که آن چیز معلوم نباشد و فروشنده هم به خریدار نگوید، مثل فروختن برنج نامرغوب که با برنج مرغوب مخلوط شده باشد، به نام برنج مرغوب.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: «از ما نیست کسی که در معامله با مسلمانان غش کند یا به آنان ضرر بزند یا تقلب و حيله نماید و هر که با برادر مسلمان خود در خرید و فروش غش کند، خداوند برکت روزی او را از بین می برد و راه معاش او را می بندد و او را به خودش واگذار می کند.» (3)

### تقلب

در فروش کاری خلاف اخلاق و در برخی موارد حرام و سبب باطل بودن معامله نیز خواهد بود. اکنون نمونه هایی از آن را یادآور می شویم:

ص: 28

1- . همان، ص 34، س 91. (تدلیس: به اشتباه انداختن و فریب دادن دیگران)

2- . همان، م 90.

3- . همان، م 2055.



- صاحب غذاخوری به جای گوشت گوسفند از گوشت گاو استفاده کند؛

- برنج درجه دو یا... را به عنوان برنج درجه یک و مرغوب حساب کند؛

- در پخت غذا از مرغ مریض استفاده کند؛

- به جای زعفران، گل رنگ مصرف کند؛

- به جای گوشت، سویا بریزد؛

- به جای روغن خوب، روغن نامرغوب یا دنبه مصرف کند؛

- به اسم سرویس های غذاخوری بهداشتی و سالم مواد غذایی حفاظت نشده و تاریخ مصرف گذشته را در اختیار مشتریان بگذارد. (1)

مسئله: از مواردی که انسان می تواند معامله را فسخ کند عبارتست از:

1- فروشنده یا خریدار مال خود را بهتر از آنچه هست نشان دهد و طوری کند که قیمت مال در نظر مردم زیاد شود.

2- فروشنده خصوصیات جنس معینی را که مشتری ندیده به او بگوید، بعد معلوم شود طوری که گفته، نبوده است. (2)

مسئله: اگر غذای اعلا را با غذای پست مخلوط کند و به اسم چای اعلا به مشتری بدهد، مشتری می تواند معامله را به هم بزند. (3)

سؤال: این جانب در کارخانه ای کار می کنم که کارش آب میوه گیری است. تقاضا دارم بفرمایید من چه وظیفه ای در مقابل کارهای نامشروع این کارخانه دارم. برای این کار به ما دستور می دهند در آب پرتقال آب مخلوط نمایم. آیا به کار خود ادامه دهیم یا نه؟

جواب: اگر می دانید که در وقت فروش به عنوان آب پرتقال خالص فروخته می شود، باید

ص: 29

---

1- . استفتانات امام، ج 2، س 58 کسب های حرام و توضیح المسائل امام م 2139.

2- . توضیح المسائل امام، م 2124.

3- . همان، م 2128.

دست از این کار بردارید و در غیراین صورت برای شما اشکالی ندارد. (1) در رستوران ها هم اگر این گونه اقدامات انجام شود کارگران و مسئولان هر دو مسؤول می باشند.

## کم فروشی و گران فروشی

کم فروشی از جمله گناہانی است که آیات زیادی در مذمت آن نازل شده است؛ مانند:

«اوفوا الکیل و لا تکنوا من المخرین و وزنوا بالقسطاس المستقیم و لا تبخسوا الناس اشیائهم و لا تعثوا فی الارض مفسدین و اتقوا الذی خلقکم و الجبلۃ الاولین»؛ (2)

پیمانہ را در فروش پر کنید و از کم کنندگان نباشید و با ترازوی درست وزن کنید و از وزن و پیمانہ کم نگذارید و در زمین فساد نکنید و از آن که شما و مردمان گذشته را آفریده است بترسید و تقوا پیشه کنید.

بر این اساس، لازم است مقدار مواد غذایی آن طبق مقررات و دستورات صنف مذکور باشد و از هر نوع خلاف، مانند کم گذاشتن برنج، گوشت، سالاد، ماست، نان و یا هر خدمت دیگر پرهیز شود.

سؤال: اصولاً کسی که کاسبی می کند، چه مبلغی از جنس را باید سود ببرد که مالش حرام نشود؟

جواب: اگر مقرراتی از طرف دولت اسلامی هست، باید مراعات شود و در هر صورت اجحاف و گرانفروشی موجب حرام شدن مال نیست. (3)

## احتکار

ص: 30

1- . استفتانات ج 2، ص 22، س 58.

2- . شعراء/ 181 تا 183.

3- . استفتانات ج 2، ص 62، س 172.

یکی از کارهای خلاف، پنهان کردن جنس و عرضه نکردن آن است؛ با این هدف که به افراد مورد نظر با قیمت بالاتر بفروشد.

## فروش اجباری

یکی از راه های نامشروع برای افزایش درآمد که گاه مورد استفاده صاحبان غذاخوری ها نیز قرار می گیرد، فروش اجباری اجناس است. زمانی به بهانه نداشتن پول خرد، آدامس، شکلات و... به مشتری می دهند. این کار چون نقض یکی از شرایط لازم برای فروشنده و خریدار است، اشکال دارد. مگر آن که مشتری نیز رضایت داشته باشد.

مسئله: در مورد فروشنده و خریدار شش چیز شرط است...؛ از جمله این که، کسی آنها را مجبور نکرده باشد(1). به این ترتیب اگر خود آنها هم یکدیگر را مجبور کنند، معامله اشکال خواهد داشت.

## تعیین نکردن نرخ غذا و خدمات

مسئله: جنسی که می فروشند و چیزی که در عوض آن می گیرند شرایطی دارد، از جمله:

1- مقدار آن با وزن یا پیمانه یا شماره و مانند اینها معلوم باشد.

2- بتوانند آن را تحویل دهند.

3- خصوصیتی را که در جنس و عوض هست و به واسطه آنها میل مردم به معامله فرق می کند معین نماید(2).

مسئله: اگر یکی از شرط هایی که گفته شد در معامله نباشد معامله باطل

ص: 31

---

1- توضیح المسائل امام، م 2081.

2- همان، م 2090.

است، ولی اگر خریدار و فروشنده راضی باشند که در مال یکدیگر تصرف کنند تصرف آنها اشکال ندارد(1).

شایسته است فروشندگان مواد غذایی در سالن ها و تالارهای پذیرایی قیمت را به اطلاع مشتری برسانند. این کار می تواند با نصب تابلوهای قیمت در محل های کاملاً قابل مشاهده صورت بگیرد تا مشتری با اطلاع از قیمت ها نسبت به خرید غذا تصمیم بگیرد.

در این باره از امام رضا داستانی نقل شده که مضمون و خلاصه آن این است که: آن حضرت باغی داشتند، روزی به آن جا رفتند و دیدند عده ای کارگر مشغول به کار هستند. حضرت پرسیدند. درباره مزد با این ها صحبت کرده اید؟ مسئول کار گفت: نه! هر چه بدهیم راضی می شوند. امام علیه السلام ناراحت شدند و فرمودند: اگر از اول مشخص کنید که مزدش چقدر است و بعد اضافه دهید می فهمد احسان کرده اید و اگر به اندازه اش بدهید می داند که حقش را گرفته است، اما اگر از اول صحبت نکنید، بعداً اگر زیاد هم بدهید فکر می کند حقش است یا حتی کمتر از حقش را گرفته است(2).

### فروش مواد سهمیه ای

اگر سهمیه ای در اختیار غذاخوری ها قرار می گیرد، به خاطر استفاده مشتری هاست. بنابراین، باید در همان مورد به مصرف برسد و اگر آن را به مشتریان عرضه نکند و به طور آزاد به فروش رساند نوعی تجاوز به حقوق دیگران است و فروش به قیمت گران تر یا مصرف در غیر مورد

ص: 32

---

1- . همان، م 2093.

2- . منتهی الامال ج 2، حالات امام رضا، ش 9، از مکارم اخلاق حضرت.

تعیین شده از نظر حکومت اسلامی، گناه است(1).

سؤال: سهم قند و شکر که به قنادی ها و... می دهند اگر بفروشند سود او حلال است یا نه؟

جواب: باید مقررات دولت اسلامی را رعایت کنند(2).

سؤال: با توجه به اینکه بیشتر اجناسی که در بازار هست از طریق تعاونی ها توزیع می شود و باید به دست مردم برسد، چند سؤال مطرح است: سؤال اول: برخی اجناس هست که به طور مستقیم زیر نظر تعاون نیست، مثلاً به فلان کاسب به نرخ معین داده می شود و به او گفته می شود که به این قیمت به طور خرده فروشی به دست مصرف کننده و خریدار بدهد. حال در صورت تخلف... آیا حرام است؟

سؤال دوم: همان اجناسی که هر کسی می داند و آگاهی کامل دارد که مال تعاونی است، ولی ما می بینیم در بازار تهران و یا... به فروش می رسانند من و امثال من که می رویم و این اجناس را می خریم و به بازار می آوریم و با قیمت گران تر به دست مصرف کننده می رسانیم لطفاً در این زمینه نظر خود را بفرمایید.

جواب: مخالفت با مقررات دولت اسلامی جایز نیست، ولی

اگر نمی داند جنسی که در بازار به فروش می رسد از چه طریقی تهیه شده خرید و فروش آن اشکال ندارد(3).

### رشوه برای جلب مشتری

از جمله کارهای ناشایست برخی غذاخوری ها این است که با علم به این

ص: 33

---

1- . استفتائات امام ره، ج 2، س 147، کسب های حرام.

2- . همان، س 144.

3- . همان، س 145.

که اختیار مسافران دست راننده است، با پیشنهاد مبلغی به وی و یا در اختیار گذاشتن غذا و امکانات ویژه که مسافران در آن حقی ندارند، او را تشویق می کنند مسافران را در آن جا پیاده کند. چنین عملی، از آن جهت که مشتری را در واقع به نوعی مجبور به صرف غذا می کند، خلاف است و از نظر اخلاقی هم عمل زشتی را مرتکب شده اند، زیرا حق مردم را نادیده گرفته و رابطه دوستی را بر قانون و حق مردم، بی جهت مقدم کرده اند.

## اسراف در غذا

اسراف در لغت به معنای تجاوز از حد و میانه روی است. (1) در خصوص مواد غذایی می توان به آیه شریفه «كُلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا» (2) استناد کرد. در روایات نیز ائمه به شدت از این عمل ناپسند نهی کرده اند. امام صادق علیه السلام می فرماید:

«أَدْنَى الْأَسْرَافِ هِرَاقَهُ فَضْلُ الْإِنَاءِ وَ ابْتِدَالُ ثَوْبِ الصَّوْنِ وَ الْتَاءُ النَّوَى» (3).

یعنی، پایین ترین مرتبه اسراف عبارت است از دور ریختن آبی که از آشامیدن اضافه آمده است، یکی بودن لباس کار و منزل و دور انداختن هسته خرما پس از خوردن آن.

بنابراین اسراف در مواد غذایی که مورد عنایت ویژه قرآن کریم نیز هست، از گناهان مسلم است. (4) برخی از اسراف های مورد ابتلای صنف

ص: 34

---

1- . المنجد ذیل کلمه سرف.

2- . بخورید و بیاشامید و اسراف نکنید. اعراف / 31.

3- . وسایل الشیعه، ج 3، باب 28، ص 374، چاپ اسلامیة.

4- . امام خمینی قدس سره تحریر الوسیله، ج 1، ص 275 اسراف را جزء گناهان کبیره می داند.

غذاخوری ها عبارت است از:

- اسراف در آب

به دلیل مراجعان زیاد، شیرهای آب خیلی زود خراب می شوند و این امر چنان عادی می شود که بعضی مسئولان غذاخوری ها تعمیر آن را کاری جزئی و وقت گیر می دانند.

بعضی مشتریان نیز به دلیل بی توجهی در بستن صحیح شیرهای آب سبب اسراف می شوند.

نکته: نقل است که امام خمینی (ره) اگر مقداری از آب لیوان را می نوشید، روی لیوان سرپوش می گذاشت تا دفعه بعد بقیه آب را بنوشد.

- اسراف در برق

گاهی برای جذب مشتری، لامپ های پر مصرف به تعداد زیاد و خارج از حد متعارف استفاده می شود و یا برخی لامپ ها در جاهایی که اصلاً مراجعه کننده ای ندارد روشن می مانند و گاه صورت فریب هم به خود می گیرد، زیرا فروشنده تلاش می کند برخلاف واقعیت، مشتری را وادار به خرید کند که این خود خلافی دیگر است.

- اسراف در غذا

معمولاً برای تمام مسافران و مشتری ها غذا به يك اندازه داده می شود و حال آن که میل و اشتهای افراد متفاوت است. خستگی، اضطراب ها، خواب آلودگی، کمبود فرصت و دهها عامل دیگر باعث می شود که برخی کمتر غذا بخورند. به همین خاطر بقیه غذای آنان باقی می ماند. چنانچه مسئولان غذاخوری ها، برای مصرف شدن این غذا فکری نکنند و آن را دور بریزند دچار اسراف شده اند. شایسته آن است که بخش های دست نخورده غذا را جمع آوری و برای فقرا بفرستند، یا لاقبل برای

ص: 35

خوراك دام و طیور از آن استفاده کنند. از طرفی هم شایسته است که مسافران در صورتی که نیاز به غذای کمتری دارند، آن را به اطلاع میهمان دار برسانند تا از زیاد آمدن و اسراف غذا جلوگیری شود. گاهی به علت سفارش بیش از نیاز مشتری، در مراسم های شادی یا عزا مقداری غذا در چلوکبابی باقی می ماند، در این گونه موارد بهتر است مسئولان تالارها با هماهنگی صاحبان غذا، آن را به عنوان دیون مالی آنان به فقرا برسانند و یا در اختیار مؤسسات خیریه قرار دهند.

سؤال: زیاده روی در مصرف آب و برق در صورتی که موجب کمبودهایی در سطح عمومی شود، چه حکمی دارد؟

جواب: زیاده روی به نحو غیرشفاف حرام است و چنانچه موجب اتلاف و ضرر باشد، موجب ضمان است. (1)

سؤال: اگر مشتری و میهمان مقداری غذا یا نوشابه بخورد و بقیه بماند، می توان از آن استفاده کرد؟

جواب: اگر صرف نظر کرده باشد، اشکال ندارد، (2) البته بهتر است برای نوشیدنی های این چنینی لیوان در نظر گرفته شود تا باقی مانده نوشابه از جهت بهداشتی مشکل نداشته باشد.

## فصل دوم: منکرات اجتماعی

### اشاره

این صنف به دلیل ارتباط گسترده با مردم و فراهم آوردن بستر لازم برای اجتماعات و برگزاری مراسم، از جهاتی در معرض آسیب پذیری است که در صورت ترویج رفتارهای شایسته، این آسیب ها در محدوده

ص: 36

---

1- . استفتائات امام، ج 2، ص 622، س 23.

2- . استفاد از استفتائات امام ج 2، ص 602، س 7 لفظه.



ارتباطات اجتماعی مسلمانان به حداقل خواهد رسید و اجتماعات هماهنگ با ارزش های اخلاقی و اجتماعی شکل خواهد گرفت. شکل گیری مجالس گناه، (مجالسی که در آن ارزش های دینی خدشه دار می شود) گاه مانند اختلاط محرم و نامحرم، گاه به نوع غذاها (مانند مسکرات و غذاهای حرام) و گاه به محتوا و برنامه هاست؛ مانند مجالسی که برای رقص و ابتذال تشکیل می شود.

## بخش اول: شکل مجلس

### 1- اختلاط زن و مرد

حضور زنان و مردان در میهمانی های مشترک، خصوصاً عروسی ها و شادی ها، گاه به اختلاط نامشروع آنان می انجامد. از نظر اسلام، لازم است که صاحبان غذاخوری ها از فراهم کردن چنین مجالسی خودداری کنند و در صورت وقوع، وظیفه دارند که جلوگیری و نهی از منکر کنند. در داستان حضرت موسی علیه السلام آمده است که: وقتی آن حضرت بر سر چاه آبی در حوالی شهر مدین رسید، جماعتی را دید که گوسفندان خود را سیراب می کردند. او دوزن را دید که دور از مردان در کناری به جمع آوری گوسفندان خود مشغول اند. حضرت موسی علیه السلام به طرف آنها رفت و پرسید: شما در این جا چه کار دارید؟ آن دو گفتند: (به خاطر عدم اختلاط با مردان) این جا به انتظار نشسته ایم که مردان گوسفندان خود را سیراب کنند و بروند، آن گاه ما گوسفندان خود را سیراب کنیم (1).

ص: 37

امام علی علیه السلام خطاب به اهل عراق که به نوعی دچار این مشکل شده اند می فرماید: «یا أَهْلَ الْعِرَاقِ بُبِّئْتُ أَنْ نِسَاءَ كُمْ يَدْفَعْنَ الرَّجَالَ فِي الطَّرِيقِ أَمَا تَسْتَحْيُونَ؟ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَا يَغَارُ» (1).

ای اهل عراق! به من خبر داده اند که زنان شما در راه با مردان برخورد و اختلاط دارند، آیا شرم نمی کنید؟ خدا لعنت کند انسان های بی غیرت را!

مسئله. اختلاط زن و مرد اگر موجب مفسده باشد، حرام است (2).

مسئله. هدف از مختلط نشدن، محدود کردن فعالیت اجتماعی زنان نیست، جلوگیری از مفسد است. به همین خاطر حضور آنان در مجامعی مثل نماز جماعت و جمعه، نه تنها مکروه نیست، گاه مطلوب نیز می باشد (3).

مسئله. شنیدن صدای زنها اگر به قصد لذت باشد حرام است (4).

مسئله. گفتگوی زن با مرد نامحرم و مرد با زن نامحرم، اگر زمینه گناه باشد یا سبب فساد و تحریک شهوت شود، حرام است (5).

## پوشش بانوان

با توجه به مطالب گفته شده، مسئولان این صنف وظیفه دارند که حتی الامکان مانع هرگونه اختلاطی بشوند و در صورت ناچاری، زمینه های مفسده را از بین ببرند و اگر عمداً آنها را در معرض اختلاط مفسده انگیز قرار دهند، امر حرامی را مرتکب شده اند.

سؤال: در برخی غذاخوری ها، محل وضوی زن و مرد به گونه ای است

ص: 38

1- . وسایل الشیعه، ج 14، ص 174.

2- . احکام دختران، محمد وحیدی، ص 198، س 3، از اختلاط و تماس زیاد با نامحرم اجتناب شود.

3- . همان، ص 200، س 8.

4- . تحریر الوسیله امام ره، ج 2، نکاح، م 29، ص 245.

5- . همان.

که آنان همدیگر را می بینند، آیا وضو گرفتن به این نحو اشکال دارد؟

جواب: نباید آن جا وضو بگیرد، چنانچه گرفت، وضو صحیح است ولی گناه کرده است. (1)

سؤال: در برخی مسافرخانه ها محل نماز زن و مرد جدا از هم نیست و مانعی مثل پرده بین آنها وجود ندارد، آیا نماز اشکال دارد؟

جواب: در صورتی که مفسده ای نیست، پرده لزومی ندارد، بلکه در نماز احتیاط آن است که زن عقب تر از مرد باشد؛ مگر در صورتی که بین آنان مانعی مثل پرده باشد. (2)

### فیلم برداری و عکاسی نامشروع از بانوان

برای جلوگیری از تشکیل مراسم مختلط و مفسده انگیز توجه به این نکات لازم است:

1. محل کار مردان و زنان و سرویس دهی به آنان جدا باشد. متأسفانه برخی مسئولان از فروشندگان زن برای جلب مشتری استفاده می کنند که در صورت داشتن مفسده، امر حرامی مرتکب شده اند.
2. درب های ورودی برای زن و مرد مستقل باشد.
3. بانوان بی حجاب دعوت به حجاب شوند.
4. صدای زن ها به مردها نرسد.
5. از رفت و آمد مردها به قسمت زنان پرهیز شود؛ حتی داماد (3) و برای امور ضروری هم از زنان استفاده شود.
6. از فضای تنگ که موجب فشرده شدن جمعیت می شود، استفاده نشود.

3- فیلم برداری و عکاسی

ص: 39

- 
- 1- . عروة الوثقی، ج 1، شرایط الوضوء، م 3.
  - 2- . احکام دختران، محمد وحیدی، ص 156.
  - 3- . ورود داماد در مجلس زنها برای دیدن عروس، در صورتی جایز است که هم او به نامحرم نگاه نکند و هم زنهای غیر محرم حجابشان را رعایت کنند. (احکام دختران، محمد وحیدی، ص 302، م 6).

معمولاً در مراسمی که در رستورانها و تالارها برگزار می شود خصوصاً جشن ها و عروسی، عکس یا فیلم برداری می کنند، هر چند این کار اگر همراه با گناه نباشد اشکال ندارد ولی در این میان حضور زنان نامحرم و سوءاستفاده های احتمالی از عکس و فیلم ها، منکرات و گناهی را در پی دارد. مسؤولان غذاخوری ها وظیفه دارند که امر به معروف و نهی از منکر کنند و زمینه چنین اموری را فراهم ننمایند.

مسئله 1: عکس گرفتن و فیلم برداری مرد از زنان نامحرم بی حجاب یا بد حجاب، حرام است، گرچه در عروسی باشد (1).

مسئله 2: نگاه کردن و گرفتن فیلم و عکس از دست ها و صورت زنان نامحرم که آرایش شده، حتی اگر با حجاب باشند، حرام است (2).

مسئله 3: در فیلم گرفتن و عکس انداختن، نگاه کردن به بدن و موی زن نامحرم، گرچه بدون قصد لذت باشد، حرام است (3).

مسئله 4: نگاه به عکس و فیلم نامحرم بدون لذت و در صورتی که نامحرم را شناسد و ترس گناه و فساد نباشد مانعی ندارد، اما در پخش مستقیم نگاه به بدن و موی زن نامحرم حرام است گرچه بدون قصد لذت باشد (4).

مسئله 5: فرقی بین زن و مرد فیلم بردار یا عکس بردار نیست و حتی نگاه به نامحرم در فیلم های ورزشی برای خانم ها با تلذذ و ریبه جایز

ص: 40

1- . همان، م 2433.

2- . همان، م 2433 و 2439.

3- . همان، م 2433.

4- . توضیح المسائل امام و حواشی مراجع معظم، م 2439.

نیست(1).

از آن جا که غالب مردم علاقه مند به تهیه عکس یا فیلم از مراسم های خود هستند، بهتر است از قبل یکی از محرم ها را برای چنین کاری آماده کنند.

## بخش دوم: محتوای مجالس

### 1- رقص

متأسفانه در برخی از مجالس عروسی و جشن ها که در هتل ها، غذاخوری ها و یا هر مرکز پذیرایی میهمانان برگزار می شود، حدود آله ی رعایت نمی شود. این مجالس به صحنه های غیر شرعی، همانند رقص پایکوبی و نوازندگی تبدیل می شود. در این باب باید بدانیم که:

- در اختیار گذاشتن سالن یا هر مکان دیگر برای انجام امور غیر شرعی، مانند رقص، پایکوبی و نوازندگی گناه و عملی حرام است. بنابراین صاحبان اماکن باید از چنین عملی پرهیز کنند. زیرا استفاده ای که مال را برای آن اجاره می دهند شرایطی دارد، از جمله اینکه استفاده حلال باشد(2).

ص: 41

---

1- . احکام دختران، محمد وحیدی، ص 193.

2- . توضیح المسائل امام، م 2178.

- چنان که بدون هماهنگی و اطلاع، چنین برنامه ای اجرا شد، وظیفه صاحبان اماکن، امر به معروف و نهی از منکر و در صورت بی تاثیر بودن، تعطیلی آن جلسه یا اطلاع دادن به نیروهای مسؤول منکرات است.

- دعوت از رقص و مطرب و امثال آن برای رقص و آواز و موسیقی، حرام است(1).

- پول دادن و پول گرفتن برای رقصیدن یا کارهای حرام دیگر، حرام است(2).

در مورد رقص نیز لازم است که دانسته شود:

1- رقص زن برای مرد نامحرم یا رقص مرد در مقابل زنان نامحرم، حرام است(3).

- در صورتی که برای کودکان رقص مفسده نداشته باشد، اشکال ندارد(4).

رقص زن برای همسرش و مرد برای زنش در صورتی که کار حرام دیگری؛ مثلاً نوازندگی حرام، همراه آن نباشد، اشکال ندارد(5).

ص: 42

---

1- . همان، م 2187 و استفتانات امام، ج 2، ص 63.

2- . توضیح المسائل امام، م 2187.

3- . استفتانات رهبر معظم انقلاب ج 2، ص 82.

4- . بنابر فتوای برخی از مراجع معظم، رقص زن برای زنان و مرد برای مردان، اگر همراه کار حرام و سبب تحریک شهوت و مفسده نباشد،

اشکال ندارد، احکام دختران، محمد وحیدی، ص 301.

5- . استفتانات امام، ج 2، ص 35، رقص زن برای زنان و مرد برای مردان، اگر همراه با کار حرام و سبب تحریک شهوت و مفسده دیگری نباشد به فتوای برخی از مراجع معظم تقلید اشکال ندارد.

مسئله 1. غنا، یعنی کشیدن، به گلو انداختن و بالا و پایین کردن صدا، به گونه ای که انسان را از حالت طبیعی خارج کند و مناسب مجالس لهو و خوش گذرانی با آلات لهو و موسیقی باشد(1).

مسئله 2. آواز خوانی و خوانندگی زن یا مرد که غنا باشد، یا زمینه گناه و سبب فساد و مهیج شهوت باشد، حرام است(2).

مسئله 3. آواز خواندن زن برای زنان حتی اگر به حد غنا برسد، بعید نیست که در مجالس عروسی جایز باشد، اگر چه احتیاط مستحب آن است که ترك شود، البته باید همراه با چیزهای حرام دیگر مانند شنیدن نامحرم و استعمال آلات لهو نباشد(3).

سؤال: اگر خود میهمان ها بگویند ما مقداری پول بیشتر می دهیم به شرط این که آوازخوان مرد یا زن بیاوریم که آواز حرام بخواند، صاحب غذاخوری چه وظیفه ای دارد؟

جواب: کسب از راه عمل حرام، حرام است(4).

مسئله 1. موسیقی مطرب، یعنی آنچه انسان را به شادی و هیجان می آورد، و از حالت طبیعی خارج می کند و مناسب مجالس لهو و لعب است، حرام است.

مسئله 2. گوش دادن و نواختن ترانه و موسیقی مطرب حرام است(5).

ص: 43

---

1- . تحریر الوسیله، ج 1، ص 457، م 13.

2- . استفتانات امام، ج 2، س 34.

3- . تحریر الوسیله، ج 1، ص 457، م 3.

4- . تحریر الوسیله، ج 1، ص 457، م 13.

5- . استفتانات امام، ج 2، س 25.

مسئله 3. نشستن و شرکت در مجلس گناه حرام است(1).

مسئله 4. صاحبان غذاخوری ها و دیگران، در مقابل پخش نوار ترانه و اجرای موسیقی مطرب، وظیفه دارند که امر به معروف و نهی از منکر کنند و در صورت عدم توجه باید خود از محل خارج و به کسانی که وظیفه جلوگیری دارند، اطلاع دهند(2).

### 3- شعبده بازی

شعبده آن است که به واسطه حرکات سریع و تند، غیر واقع را واقع نشان دهد و این عمل حرام است، ولی هر تردستی ی شعبده نیست(3).  
گاه در برخی مجالس از شعبده بازان برای اجرای برنامه هایی که مردم را سرگرم کند، استفاده می شود که در اختیار گذاشتن مکان برای این اعمال نیز حرام است(4).

سؤال: دانش شعبده و تردستی را فرا گرفتن یا دیدن آن چه صورت دارد؟

جواب: تعلیم و تعلم شعبده و انجام دادن آن حرام است(5).

### 4- شادی های حرام

برخی از مراسم جشن یا عروسی، برای شاد کردن میهمانان از فرد یا افرادی دعوت به عمل می آید که با خواندن شعر یا گفتن لطیفه و... مجلس را شاد کنند، مروری بر آداب اسلامی و روش معصومان

ص: 44

---

1- . استفتائات آیت الله مکارم، ج 1، ص 149، س 537.

2- . استفتائات رهبر معظم انقلاب، ج 1، س 1089 و 1088.

3- . تحریر الوسیله، ج 1، م 16.

4- . توضیح المسائل امام، م 2187.

5- . استفتائات امام، ج 2، ص 22، س 56.



علیه السلام نشان می دهد که شادی و شاد کردن مؤمنان موضوعی بسیار با اهمیت است، اما به این شرط که در مدار ارزش های آله ی قرار بگیرد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: اِنِّی لَا مَزْحَ وَلَا اَقْوُلُ اِلَّا الْحَقَّ؛ (1) من شوخی می کنم، ولی غیر حق چیزی نمی گویم.

طریحی می نویسد: «لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَدَاعِبُ الرَّجُلَ يُرِيدُ أَنْ يَسْرَهُ»؛ (2) رسول خدا صلی الله علیه و آله با مردان شوخی می کرد، به این قصد که آنها را شاد کند.

خلاصه در ارزش شاد کردن مؤمن همین بس که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ سَرَّ مُؤْمِنًا فَقَدْ سَرَّنِي وَ مَنْ سَرَّنِي فَقَدْ سَرَّ اللَّهَ»؛ (3) هر کسی مؤمنی را شاد کند، مرا شاد کرده و هر کس مرا شاد کند خدا را شاد کرده است.

شخصی نزد امام موسی بن جعفر علیه السلام آمد و پرسید: فدایت شوم! گاه در میان گروهی هستیم که می گویند و می خندند چه کنم؟ فرمود: اشکالی ندارد به شرطی که ناسزا نباشد (4).

### سخنی با هنرمندان

امام باقر علیه السلام فرموده است: خداوند به حضرت موسی علیه السلام فرمود من بندگانم دارم که بهشت خود را بر آنها مباح کرده ام و آنان را حاکم بر بهشت قرار داده ام.

ص: 45

---

1- . مجمع البحرین، ماده مزح.

2- . وسائل الشیعه، ج 12، ص 113. باب 80.

3- . بحار الانوار، ج 71، ص 287.

4- . کافی، ج 2، ص 668.

حضرت موسی پرسید: آنها چه کسانی هستند؟ خداوند فرمود: کسانی اند که مؤمنی را شاد کنند. (1)

این توصیه‌ها پیرامون شاد کردن مؤمنان گواه این مطلب است که هنرمندانی که وظیفه شاد کردن مخاطبان مؤمن را به عهده دارند، به نوعی مورد لطف و عنایت خداوند متعال هستند، به این شرط که کاری ارزشی انجام دهند. پس بهتر است برای حفظ کردن ارزش کار خود به آنچه در شرع مقدس برای آنها معین شده توجه و به تکالیف شرعی خود عمل کنند. برخی از این بایسته‌ها چنین است:

1- از هر کاری که زمینه گناه و فساد را آماده می‌کند، یا سبب بروز مسائل شهوانی می‌شود، خودداری کنند.

2- از شعرها، شوخی‌ها و لطیفه‌های نامناسب و خلاف شئون اسلامی پرهیز کنند.

3- از اجرای نمایش‌ها و برنامه‌های خلاف شرع برحذر باشند.

4- زمینه ساز لذت گناه‌آلود برای دیگران و عذاب اخروی برای خود نباشد.

5- برای خندانیدن مردم غیبت نکنند، تهمت نزنند، دروغ نگویند و... در يك کلام خدا را به غضب نیاورند.

6- هرگز دیگران را مسخره نکنند.

7- برنامه‌ها را با دقت در نوع مخاطبان خود اجرا کنند؛ اگر در مجلس دختران حضور دارند، روحیه شرم و حیای آن‌ها را پاس دارند و باعث تهیج شهوت نشوند. اگر مخاطبان جوان هستند، مطالب مربوط به متأهل‌ها را

ص: 46

---

1- . بحار الانوار، ج 13، ص 356.

طرح نکنند و ... .

خلاصه این که يك هنرمند می تواند ارزش ها را حفظ کند و مردم را بخنداند و در این صورت کار او ارزشی و عبادت خواهد بود و این سخن رسول اکرم صلی الله علیه و آله درباره آنها صدق خواهد کرد که: بهترین عمل بعد از نماز، شاد کردن دل مؤمن است، البته به وسیله چیزهایی که گناه نباشد(1).

## فصل سوم: آداب میهمانی و میهمان داری

### اشاره

مشتریان اماکن پذیرایی، تنها برای ساعاتی یا چند روزی میهمان صاحبان اماکن هستند. در این مدت کوتاه، میزبان و میهمان وظایف و تعهداتی در قبال هم دارند. هر دو طرف این تعامل اجتماعی، می توانند به رفتار خود رنگ و بوی دینی بدهند؛ به این صورت که میهمان دار می تواند به حرفه خود به عنوان رفتاری دینی (میزبانی مؤمنان) بنگرد، که مورد سفارش بزرگان دین است. این قصد و نیت مانع از آن نخواهد شد که او در مقابل خدمتی که ارائه می کند وجهی دریافت کند.

### بخش اول: وظایف میهمان دار

الف) نسبت به مشتری

حفظ حرمت مشتری؛ لازم است که میهمان دار در نهایت ادب و احترام با میهمان خود رفتار کند و از اعمال و گفتاری که سبب تحقیر و خدشه دارد شدن شخصیت او شود پرهیز کند. رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ»؛ (2) هر کس

ص: 47

1- . همان، ج 44، ص 194، أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ بَعْدَ الصَّلَاةِ إِدْخَالُ الشُّرُورِ فِي قَلْبِ الْمُؤْمِنِ بِمَا لَا إِثْمَ فِيهِ.

2- . بحار الانوار، ج 43، ص 61، ح 52.

به خدا و آخرت ایمان دارد میهمانش را احترام کند.

کنار آمدن با مشتری؛

همدردی و همراهی با مشتریان عزادار؛ در صورتی که مشتری به مناسبت مصیبتی قرار است در رستوران از گروهی پذیرایی کند، شایسته است تمام اعضای اماکن پذیرایی و نیز فضای مکان ها با صاحبان عزا هماهنگ باشند. خداوند می فرماید: کسی که بنده مؤمن را بیازارد به من اعلان جنگ کرده و آن کس که بنده مؤمن مرا گرامی بدارد، از غضب من در امان است(1).

خدمت بیشتر به زائران اماکن مقدسه؛

شایسته است که صاحبان این گونه اماکن توجه بیشتری به مسافران و زائران حرام ائمه اطهار و امام زادگان داشته باشند. در این صورت هم احترام و حرمت ائمه علیهم السلام حفظ شده، هم بهره ای از ثواب زیارت آنان نصیبشان گردیده است.

عمل به وعده ها؛

اگر صاحبان غذاخوری ها برای میهمانی یا مراسمی در سالن یا خارج آن وعده داده اند، وظیفه دارند به قرار خود عمل کنند و غذا را سر ساعت آماده سازند. در قرآن کریم، خداوند می فرماید:

«وفوا بالعهد ان العهد کان مسؤلاً»؛ به عهد و پیمان وفا کنید که از عهد سؤال می شود(2).

امام علی علیه السلام نیز می فرماید: هیچ يك از واجبات آله ی همانند

ص: 48

---

1- . قال الله عزوجل لِيَاذَنْ بِحَرْبٍ مَّتَّى مَن اذى عبدى المومنَ و لِيَا مَن غَضَبى مَن اَكْرَمَ عبدى المومن...، اصول كافي، ج 4، ص 51.

2- . اسرا/34.

وفای به عهد نیست که همه مردم جهان، با تمام اختلافاتی که در افکار و تمایلات دارند، در آن اتفاق نظر داشته باشند... (1).

رفتار اسلامی با خارجی ها؛

گسترش ارتباطات و علاقه مندی انسان ها به شناخت بیشتر فرهنگ های ملل و مذاهب دیگر، موجب رشد سریع صنعت جهانگردی شده است. صاحبان اماکن پذیرایی و اقامتی در برابر این پدیده و مشتریان وظایفی بر عهده دارند که برخی از آنها عبارتند از:

1- رعایت اخلاق و رفتار اسلامی

2- پاسخ ندادن به خواسته های نامشروع مشتریان، از قبیل تقاضای تهیه غذای حرام، شراب و... .

3- پرهیز از اجحاف و تقلب در سرویس دهی به مشتریان، مخصوصاً مشتریان خارجی.

سؤال: دستگانهایی هستند اتوماتیک که با انداختن پول در آنها، در آنها باز می شود و شخص می تواند به مقدار نامعین از داخل آنها روزنامه بردارد، آیا جهت ضرر زدن به کفار اجازه می دهید در مقابل پول یک روزنامه، مقدار زیادتری از روزنامه ها برداشته شود؟

جواب: اجازه نیست (2).

سفارش امیر مؤمنان علی علیه السلام: مهربانی با مردم را پوشش دل خویش قرار بده و با همه دوست و مهربان باش، مبادا چون حیوان درنده باشی که خوردن آنان را غنیمت دانی، زیرا مردم دو دسته اند؛ دسته ای

ص: 49

---

1- . قال علی ع: لیس من فرائض اللہ شی الناس اشد علیه اجتماعاً مع تفرق اھوائهم و تشتت آرائهم من تعظیم الوفاء بالعهود... (نہج البلاغہ، نامہ 53، ترجمہ محمد دشتی).

2- . استفتائات امام، ج 2، ص 39، س 109.

برادر دینی تو و دسته دیگر همانند تو در آفرینش می باشند(1).

تلاش برای کسب رضایت میهمانان؛

سؤال: اینجانب چندین سال است کارمند دولت هستم. چندین بار کار را صحیح و کامل انجام نداده ام ولی پولش را دریافت کرده ام، وظیفه من چیست؟

جواب: اگر کار را انجام نداده اید، پولی که در مقابل آن گرفته اید را به همان محلی که گرفته اید برگردانید(2).

رسول اکرم صلی الله علیه و آله درباره کامل انجام دادن اعمال فرموده است؛ وقتی یکی از شما کاری انجام می دهد، محکم و خوب انجام دهد(3).

خیانت نکردن؛

خداوند می فرماید: «ان الله لا يحب من كان خَوَانًا اِثِمًا»(4)؛ خداوند خیانتکار گناهکار را دوست ندارد... «وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»(5)؛ هر کس خیانت کند، روز قیامت آنچه را که خیانت کرده می آورد.

ب) نسبت به امکانات و مکان

علاوه بر وظایفی که کارفرمایان اماکن پذیرایی نسبت به شخص

ص: 50

---

1- قال علی ع: وَأَشْعُرُ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَةِ لَهُمْ وَالْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَاللُّطْفَ بِهِمْ وَلَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعًا ضَارِيًا تَغْتَنِمُ فَإِنَّهُمْ صَنفَانِ إِمَّا أَخٌ لَكَ فِي الدِّينِ أَوْ نَظِيرٌ لَكَ فِي الْخَلْقِ. (نهج البلاغه فیض، نامه 53، ص 993).

2- استفتانات امام خمینی، ج 2، س 140.

3- إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا فَلْيَتَّقِنْ، کافی ج 3، ص 262 قال الصادق: ... وَلَكِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ عَبْدًا إِذَا عَمَلَ عَمَلًا أَحْكَمَهُ. (وسایل الشیعه، ج 2، ص 884)

4- نساء/107.

5- آل عمران/161.

مشتری به عهده دارند، وظایفی نیز در قبال امکانات اماکن بر عهده دارند، که عبارتند از:

آرامش و آسایش محل؛

شایسته است محلی که برای مهمانان در نظر گرفته می شود اسباب آرامش آنان را فراهم سازد و از صداهای گوش خراش، رفت و آمدهای زیاد، تنگی محل غذاخوری و... پیراسته شود. همچنین از فضای موجود می توان برای پیام های مذهبی در قالب پوستر، نقاشی، خطاطی و... استفاده کرد(1).

نظافت؛

موضوع تمیزی و نظافت مورد تاکید اسلام است. رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید:

ان الله طيبٌ يحبُّ الطيب، نظيفٌ يحبُّ النظافة؛(2) خداوند پاک و پاکیزه است و پاکی و پاکیزگی را دوست دارد.

باز فرموده است: إن الاسلامَ نَظِيفٌ فَتَنَظَّفُوا فَإِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَظِيفٌ؛(3) اسلام پاکیزه است شما نیز پاکیزه باشید، زیرا داخل بهشت نمی شود مگر فرد پاکیزه. بنابراین لازم است: محل غذاخوری (4)، ظروف (5) و کارکنان نظیف باشند. امکانات خدماتی جنبی؛ به دلیل مسافر بودن

ص: 51

- 
- 1- . قال النبي: لئن يهدى الله على يدك رجلا خيرا لك مما طلعت عليه الشمس وغربت؛ اگر به دست تو يك نفر هدایت شود برای تو بهتر است از آنچه خورشید بر آن می تابد و غروب می کند. بحار، ج 21، ص 361
  - 2- . میزان الحکمة ج 10، ص 92، ح 20014.
  - 3- . کنز العمال، ص 278، ج 9، ح 26007.
  - 4- . قال علی ع: نظفوا بیوتکم من حوک العنکوبت، خانه های خود را از تار عنکبوت پاکیزه کنید، (وسایل الشیعه، ج 3، ص 575)
  - 5- . قال الصادق ع: غسل الاءاء... مُجَلَّبَةً لِلرَّزْقِ، شستن ظرف سبب جلب رزق و روزی است، (وسایل الشیعه، ج 3، ص 571)

برخی مشتری ها، وجود تأسیساتی که بتواند نیازهای آنها را فراهم کند، ضروری است، از جمله سرویس بهداشتی و نمازخانه. شایسته است که:

- نمازخانه وسیع، تمیز و زیبا باشد؛
  - محل نماز خانم ها و آقایان جدا و دارای پوشش مناسب باشد؛
  - مهر، تسبیح، پارچه ها و زیرانداز تمیز و به اندازه کافی و امکانات مناسب و در شأن نمازگزاران تهیه شود؛
  - حتی الامکان در محل نماز آن نسخه ای از قرآن و مفاتیح و توضیح المسائل وجود داشته باشد.
  - جهت قبله با علامتی ساده مشخص شود و در سمت قبله تصاویری که موجب حواس پرتی نمازگزار می شود نصب نشود؛
  - دارای دستگاہهای گرمای و خنک کننده باشد.
- غصبی نبودن محل؛

علاوه بر آن چه گفتیم، میهمان دار وظیفه دارد، مکانی را برای پذیرایی در اختیار مشتری بگذارد که استفاده از آن حلال باشد؛ بنابراین :

- 1- مکان پذیرایی و اقامت، نباید بدون رضای مالک شرعی، مورد استفاده قرار گیرد(1).
- 2- اگر وقفی است، به صورت غیرشرعی واگذار نشده باشد و بر خلاف قانون حکومت اسلامی مورد استفاده قرار نگیرد(2).

ص: 52

---

1- . توضیح المسائل امام، م 2187.

2- . استفتانات امام، ج 2، س 136.



3- از نظر امکانات، مانند برق، گاز و تلفن، مشکل شرعی نداشته و برخلاف قانون حکومت اسلامی نباشد(1).

4- آنچه را مشکل شرعی یا قانونی دارد در اختیار مشتری قرار ندهد(2).

هر چند اگر مشتری اطلاعی از این موضوع نداشته باشد تکلیفی ندارد.

مناسبت ها

در طول سال، روزهایی وجود دارد که به دلیل قرار گرفتن مناسبت خاصی، دارای موقعیتی ویژه است و حفظ حرمت و احترام آن بر همه لازم است، مانند ایام شهادت ائمه علیهماالسلام به خصوص ماه محرم و ایام ماه مبارك رمضان. در این جا به برخی احکام ماه رمضان اشاره می شود که تالارها وظیفه دارند آنها را رعایت کنند:

1- از هر گونه عملی که تظاهر به روزه خواری به شمار آید، پرهیز و جلوگیری کنند.

2- فروش غذا برای مسافران و کسانی که عذر دارند، باید به دور از انظار عمومی باشد.

3- از فروش غذا به کسانی که می دانند بدون عذر روزه خواری می کنند، خودداری کنند.

مسئله. اگر کسی به طور علنی روزه خواری کند به حکم قاضی شرع 25 ضربه شلاق می خورد(3).

سؤال: اگر چلوکبابی و امثال آن در داخل شهر و در روزهای ماه مبارك

ص: 53

---

1- . همان، س 135.

2- . همان، س 135.

3- . عروة الوثقی، ج 2، اول بحث روزه. در چنین مواردی وظیفه اصلی بر دوش مأموران حکومت است و مشتری فقط حق تذکر زبانی و یا اعلام به مراجع مربوط را دارد.

رمضان فعالیت کند و مخفیانه از مراجعان پذیرایی کند یا برای آنها غذا بفرستد، کار او چه حکمی دارد و وظیفه کسی که آن جا کار می کند، چیست؟

جواب: کار او خلاف است و کسی که می داند باید او را امر به معروف و نهی از منکر کند، اگر اثر نکرد به نیروهایی که وظیفه مقابله با منکرات را دارند، خبر دهد(1).

سؤال: شاطر نانوايي، به خاطر گرمای بیش از حد تنور، روزه اش را می خورد و می گوید با این گرمای هوا و گرمای تنور نمی توانم روزه بگیرم و شاید در زمستان قضای روزه را بگیرد، آیا او مجاز است این کار را بکند؟ و هر فردی که این قبیل شغل ها را دارد می تواند در این فصل روزه نگیرد؟

جواب: عذرهای ذکر شده سبب جواز افطار نیست.(2)

همان گونه که صاحبان اماکن در مقابل احکام شرع مسئولیت دارند، همان طور موظف اند که قوانین و مقررات جمهوری اسلامی را مراعات نمایند.

استفتاء: هر گونه عملی که برخلاف مقررات دولت اسلامی یا موجب فساد در جامعه باشد، جایز نیست(3).

### بخش دوم: وظایف میهمان

طبیعی است در برابر تعهداتی که میزبان و صاحب مکان پذیرایی بر عهده دارد، میهمان و مشتری هم تعهدات و آدابی را باید بپذیرد و به انجام آن همت گمارد. برخی از این امور عبارتند از:

ص: 54

- 1- . استفتائات آیت الله خامنه ای، ج 1 ترجمه شده، س 1088.
- 2- . استفتائات امام، ج 2، ص 320، س 49.
- 3- . همان، ج 2، س 147، کسب های حرام.

1- میهمان وظیفه دارد از اموال مکان پذیرایی مواظبت کند.

سؤال: اگر ظرفی که مربوط به اماکن پذیرایی است از دست ما یا بچه ما بیفتد و بشکند یا خسارتی به امکانات سالن وارد شود چه وظیفه ای داریم؟

جواب: اگر در نگهداری آن کوتاهی یا در نحوه استفاده از آن زیاده روی کرده باشد، جبران خسرات لازم است، گر چه عمدی نباشد، مگر این که صاحب مال ببخشد یا حلال کند(1).

سؤال: اگر در گذشته یا دوران کودکی مالی از مردم را از بین برده ایم یا دزدی کرده ایم، یا در رستوران غذا خورده ایم ولی وجه آن را نپرداخته ایم یا لوازم رستوران را شکسته ایم یا در حساب کردن قیمت اشتباه کرده ایم ... چه باید بکنیم؟

جواب: این مسئله چند صورت دارد:

الف - اگر صاحبش را می شناسیم یا می توانیم با تحقیق بشناسیم و مقدار بدهکاری را هم می دانیم، باید قیمت چیزی را که تلف کرده ایم، به قیمت روز به او بدهیم و اگر خود جنس موجود بود آن را برگردانیم.

در مورد این فرض دو نکته قابل توجه است:

اول این که، لازم نیست خود ما بدهکاری را بدهیم، بلکه می توانیم به کسی که مورد اطمینان است بسپاریم، تا او بدهد و بگوید کسی بدهکار بود، داد.

دوم این که، لازم نیست بگوییم، این پول از چه بابت است، فقط کافی است آن را به صاحبش برسانیم.

سوم آن که، اگر بعد از تحقیق معلوم شد صاحب آن مرده است، باید به ورثه اش تحویل دهیم و طبق قانون ارث آن را بین ورثه تقسیم کنیم و سپردن به يك نفر کافی نیست، مگر آن که

ص: 55

---

1- . تحرير الوسیله امام، ج 2، کتاب غصب، مسئله 3.

مطمئن باشیم خودشان به طور صحیح تقسیم می کنند.

ب - اگر بعد از تحقیق صاحبش را نشناختیم، ولی مقدار بدهکاری را می دانیم، باید بهای آن را به قیمت روز از طرف صاحبش به فقیر شرعی (1) غیر سید، که فقیر بودن او را می دانیم، با اجازه مجتهد، صدقه دهیم.

ج - اگر مالک را می شناسیم، ولی مقدار بدهکاری را نمی دانیم، باید یکدیگر راضی کنیم و اگر راضی نشد، مقداری را که یقین داریم مال اوست و حتماً کمتر از آن نبوه، به او بدهیم، هر چند احتیاط این است که مقدار بیشتری را که احتمال می دهیم مال اوست، به او پردازیم.

د - مالک را نمی شناسیم، مقدار حرام و بدهکاری هم معلوم نیست. در این صورت باید از طرف صاحبش مقدار یقینی را به فقیر شرعی غیر سید، با اجازه مجتهد، صدقه دهیم (2).

2- همان طور که مشتری انتظار دارد با مکان نظیف و میزبان مؤدب روبرو شود، خودش نیز وظیفه دارد احترام میزبان و کارکنان را نگه دارد و نظافت اماکنی را که در اختیار اوست مراعات نماید (3).

3- میهمان باید فقط از وسایل و امکاناتی که برای او تهیه شده استفاده کند، در غیر این صورت چنین کاری در حکم غصب و حرام است.

سؤال: آیا می شود از امکانات تالار، از قبیل تلفن، سرویس دستشویی، همراه بردن غذا و استفاده از میز و صندلی و فضا و... بدون اجازه مسئولان اماکن، استفاده کرد؟

جواب: بدون اجازه جایز نیست، مگر این که عمومی باشد و مالک جلوگیری نکند، یعنی

ص: 56

---

1- . فقیر شرعی یعنی کسی که در آمدش برای مخارج معمولی زندگی او کفایت نمی کند و کم می آورد. توضیح المسائل امام خمینی (ره)، م 1992 و 1925

2- . توضیح المسائل امام ره، م 1815 و 1814.

3- . قال رسول الله ص: النظافة من الايمان؛ پاکیزگی از ایمان است. (بحار، ج 59، ص 291)

اطمینان به رضایت حاصل شود(1).

4- میهمان وظیفه دارد مثل میزبان از کارهایی که سبب معصیت می شود، از قبیل برپایی مجلس گناه، استفاده از غذای حرام و... پرهیز و در صورت مشاهده گناه، امر به معروف و نهی از منکر کند.

5- مناسب است تا حد امکان طبق آداب اسلامی بخورد و بیاشامد. شایسته است مدیران رستورانها آداب مذکور را از رساله های عملیه استخراج و با خط زیبا در سالن های غذاخوری نصب کنند(2).

### بخش سوم: اشیای به جامانده

رفت و آمدها و نشست و برخاست هایی که در میهمانی ها صورت می گیرد و حال و هوایی که مراسم میهمانی دارد، گاهی سبب می شود، که وسایل میهمان ها و مشتریان جا بماند و یا به دلیل عجله مسافر و... وسیله یا وسایلی مربوط به اماکن پذیرایی را اشتباهی با خود ببرد.

سؤال: اگر یکی از میهمانداران چیزی را که از مسافران به جای مانده بردارد، چه حکمی دارد؟

جواب: باید صاحب آن را جستجو کند و با دادن نشانی صحیح، به او بدهد و بعد از جستجو یا ناامیدی از پیدا شدن صاحب آن، از طرف صاحبش آن را به فقیر غیرسید، با اجازه مجتهد، صدقه دهد(3).

سؤال: اگر انسان چیزی را پیدا کند چه حکمی دارد؟

جواب: الف - اگر نشانه ای ندارد که بتوان به واسطه آن صاحبش را پیدا کرد، احتیاط واجب آن

ص: 57

---

1- . تحریر الوسیله امام، ج 2، کتاب غضب، مسئله 3.

2- . ر.ک: توضیح المسائل امام، م 2636 تا 2639.

3- . استفتائات امام ره، ج 2، س 15.

است که از طرف صاحبش صدقه دهد(1).

ب - اگر نشانه دارد، هر چند قیمت آن از يك درهم (2) کمتر ولی صاحبش معلوم باشد، باید به او بدهد.

ج - اگر با تمام شرایط فوق فقط صاحبش معلوم نباشد، می تواند برای خود بردارد و اگر تلف شد نباید عوض آن را بدهد.

د - اگر نشانه دارد و قیمت آن به يك درهم می رسد باید تا يك سال اعلان کند. اگر صاحبش پیدا شد، به او بدهد و اگر پیدا نشد می تواند یا برای خود بردارد، به قصد اینکه هر وقت صاحبش پیدا شد عوض آن را به او بدهد، یا برای صاحبش نگاه دارد، ولی احتیاطاً و با اجازه مجتهد به فقیر غیرسید بدهد(3).

امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر، اساسی ترین حق متقابل مردم در جامعه اسلامی است که قرآن کریم با واژه هایی چون توأسی (4) و تناهی (5) (یکدیگر را سفارش کردن و یکدیگر را بازداشتن) از آن یاد کرده است. این ویژگی که سلامت جامعه اسلامی را در پی دارد، بارزترین خصوصیت جامعه مسلمانان نیز می باشد. خداوند می فرماید:

«كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ»(6).

ص: 58

- 1- . صدقه را احتیاطاً باید به فقیر غیرسید و با اجازه مجتهد بدهد. مستفاد از حاشیه بعضی مراجع تقلید بر عروة الوثقی
- 2- . يك درهم برابر با 6/12 نخود نقره مسكوك می باشد و اکنون اردیبهشت سال 1381 حدود سیصد تومان ارزش دارد.
- 3- . توضیح المسائل امام، م 2564 تا 2568. در بعضی موارد اختلاف فتوایی بین مراجع معظم وجود دارد.
- 4- . عصر/ 3.
- 5- . مانده/ 79.
- 6- . آل عمران/ 110.

یعنی، شما بهترین امتی بودید که برای مردم پدید آمده اید. (چه این که) به نیکی فرمان می دهید و از منکر باز می دارید و به خدا ایمان دارید. بر اساس آنچه گفته شد، اقامه امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همگانی است و صاحب مکان پذیرایی و مشتری هر دو در قبال منکرات یا ترك واجبات از طرف مقابل وظیفه اجتماعی دارند.

مسئله 1. امر به معروف و نهی از منکر واجب کفایی است، یعنی در صورتی که بعضی از مسلمانان بالغ و عاقل آن را انجام دهند از دیگران ساقط است و اگر برپایی معروف و جلوگیری از منکر توقف بر اجتماع جمعی از مسلمانان داشته باشد، واجب است اجتماع کنند(1).

مسئله 2. اگر بعضی امر و نهی کنند و موثر نشود و بعضی دیگر احتمال بدهند که امر یا نهی آنها موثر است، واجب است امر و نهی کنند(2).

مسئله 3. در امر به معروف و نهی از منکر بیان احکام دینی کفایت نمی کند، بلکه باید امر و نهی کند(3).

مسئله 4. چند چیز در واجب بودن امر به معروف و نهی از منکر شرط است:

اول آن که، کسی که می خواهد امر و نهی کند بداند آنچه شخص ملکف به جا نمی آورد واجب است به جا آورد، و آنچه به جا می آورد باید ترك کند.

دوم آن که، احتمال بدهد امر و نهی تأثیر می کند، پس اگر بداند اثر نمی کند واجب نیست.

ص: 59

---

1- توضیح المسائل امام، م 2787.

2- همان، م 2788.

3- همان، م 2789.

سوم آن که، بداند شخص معصیت کار بنا دارد که معصیت خود را تکرار کند، پس اگر بداند یا گمان کند یا احتمال صحیح بدهد که تکرار نمی کند، واجب نیست.

چهارم آن که، در امر و نهی مفسده ای نباشد، پس اگر بداند یا گمان کند که اگر امر یا نهی کند ضرر جانی یا آبرویی یا مالی قابل توجه به او می رسد، واجب نیست، بلکه اگر احتمال ضررهای مذکور را هم بدهد، واجب نیست و بالاتر از آن اگر احتمال دهد که در اثر آن ضرر جانی یا آبرویی یا مالی و مشقت زیاد متوجه بعضی مؤمنین شود واجب نمی شود؛ بلکه در بسیاری از موارد هم حرام است.

مسئله. اگر معروف یا منکر از اموری باشد که شارع مقدس به آن اهمیت زیاد می دهد، مثل اصول دین یا مذهب و حفظ قرآن مجید و حفظ عقاید مسلمانان یا احکام ضروری، باید ملاحظه اهمیت شود و مجرد ضرر موجب واجب نبودن نمی شود. پس اگر توقف داشته باشد حفظ عقاید مسلمانان یا حفظ احکام ضروری اسلام بر دادن جان و مال، واجب است بدهد. (1)

مسئله. اگر احتمال صحیح داده شود که سکوت سبب می شود که منکری معروف یا معروفی منکر شود، واجب است خصوصاً بر علمای اعلام، اظهار حق و اعلام آن و جایز نیست سکوت (2).

مراتب امر به معروف و نهی از منکر

ص: 60

---

1- . توضیح المسائل امام، م 2792.

2- . همان، م 2794.



مسئله. اول آن که، با شخص معصیت کار طوری عمل شود که بفهمد به خاطر معصیت او این نحو با او عمل شده است، مثل این که از او رو برگرداند، یا با چهره گرفته با او ملاقات کند یا با او ترك رفت و آمد کند و از او اعراض کند(1).

مسئله. مرتبه دوم از امر به معروف و نهی از منکر، امر و نهی به زبان است. پس با احتمال تأثیر و حصول سایر شرایط گذشته، واجب است اهل معصیت را نهی کند و تارك واجب را امر کند به به جا آوردن واجب(2).

مسئله. اگر می داند که نصیحت تأثیر ندارد، واجب است با احتمال تأثیر، امر و نهی الزامی کند و اگر تأثیر نمی کند، مگر با شدت در گفتار و تهدید بر مخالفت، لازم است؛ لکن باید از دروغ و معصیت دیگر دوری شود(3).

مسئله. مرتبه سوم توسل به زور و جبر است، ولی با توجه به حاکمیت و اقتدار حکومت اسلامی این امر به نیروهای امنیتی داخلی و قوه قضائیه واگذار می شود و در صورت نیاز به توسل به زور موضوع را به نیروی انتظامی و قوه قضائیه اطلاع دهند(4).

مسئله. اگر جلوگیری از منکرات و اقامه واجبات، موقوف باشد بر زخمی کردن و کشتن، جایز نیست مگر به اذن مجتهد جامع الشرائط با حصول

ص: 61

- 
- 1- توضیح المسائل امام، م 2805.
  - 2- همان، م 2813.
  - 3- همان، م 2815.
  - 4- استفتانات رهبر معظم انقلاب، ج 1، س 1088.

## فصل چهارم: ارتباط کارفرما و کارگر

### اشاره

شایسته است کارفرما، برای حفظ ارزش های آله ی در محیط کسب و کار، همواره از کارگرانی استفاده کند که آداب اسلامی را سرلوحه اعمال خویش قرار دهند. هنگام استخدام بانوان، تا حد امکان از بانوان متأهل، متدین و مؤدب به آداب اسلامی استفاده کنند. علاوه بر آنچه گفتیم کارفرما وظایف دیگری نیز در مقابل کارگران اماکن پذیرایی و اقامتی بر عهده دارد که می توان به این موارد اشاره کرد:

-1

### پرداخت حقوق واقعی کارگر

سؤال: ممکن است کارگری خودش به حقوق کم راضی شود و یا کار بدون بیمه را بپذیرد، آیا استفاده از او اشکال دارد؟

جواب: اگر واقعاً راضی است، اشکالی ندارد، و اگر به خاطر ناچاری و عدم رضایت واقعی است، محل اشکال است.

-2

### حفظ حرمت کارگر

کارفرما موظف است کرامت انسانی و حرمت او را نگاه دارد. این وظیفه در فرهنگ مسلمانان چنان جایگاه رفیعی دارد که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دست کارگر را بوسید.(2) بنابراین، کارفرما نباید کارگران خود را در هر موقعیت و رتبه ای که باشند، تحقیر کند. امام علی علیه السلام

ص: 62

1- . اگر منکر از اموری است که شارع به وقوع آن، به هیچ وجه راضی نیست، مانند کشتن کسی که جایز القتل نیست، باید به هر نحو ممکن آن را دفع کرد و اگر دفاع از قتل مظلوم ممکن نشد مگر با قتل ظالم باید او را کشت، لکن باید مراعات شود که در صورت امکان جلوگیری به نحو دیگر که به قتل منجر شود، به آن عمل کند و اگر از حد لازم تجاوز کند معصیت کار و احکام متعددی بر او جاری خواهد شد. توضیح المسائل امام، م 2824 و 2825.

2- . اسد الغابة، ج 2، ص 269، فقبل یده رسول الله صلی الله علیه و آله .

می فرماید: هیچ بنده ای از بندگان خدا را کوچک نشمار، چه بسا او دوست خدا باشد و تو ندانی(1).

بر همین اساس، شایسته است کارفرما نسبت به نیازهای کارگران خود دلسوزی نشان دهد،(2) فرصت کافی برای انجام امور شخصی و عبادی آنان اختصاص دهد، نسبت به آنان خوش اخلاق و خوش رفتار باشد و در قبال اشتباهاتی که انجام می دهند ضمن تذکر و هدایت، با گذشت و نرمی برخورد کند، زیرا خداوند از مسلمانان می خواهد نسبت به هم گذشت داشته باشند(3).

## وظایف کارگر

در کنار آنچه گفتیم کارگر نیز وظیفه دارد، حقوق کارفرما را رعایت کند و... .

سؤال: آیا کارگر می تواند بدون اجازه کارفرما از امکانات تالار، مثل تلفن، تلویزیون و... استفاده کند؟

جواب: خیر(4).

سؤال: اگر کارفرما دروغ می گوید کار کردن نزد او چه حکمی دارد؟

جواب: کار کردن اشکال ندارد، ولی دروغ و قسم دروغ حرام است، او را نهی از منکر نمایید(5).

ص: 63

- 
- 1- «فلا تستصغرن عبداً من عبیدالله. فَرُبَّما یكونُ ولیه وانت لا تعلم» مواضع علاییه، ص 125.
  - 2- من اصبح ولا یهتم بامور المسلمین فلیس بمسلم؛ کسی که صبح کند و به کارهای مسلمانان همتی نداشته باشد مسلمان واقعی نیست. (بحار الانوار، ج 74، ص 337).
  - 3- نور/22.
  - 4- تحریر الوسیله، ج 2، اول کتاب غضب، ص 172.
  - 5- استفتائات امام، ج 1، س 11، امر به معروف و نهی از منکر.

سؤال: اگر کارگری برای غیرمسلمان کار می کند وظیفه او چیست و آیا حقوقی که می گیرد، اشکال دارد یا نه؟

جواب: مزد و حقوق اشکال ندارد(1).

سؤال: در صورتی که کارگر به خاطر کوتاهی در انجام وظیفه، موجب ضرر به کارفرما شود، چه حکمی دارد؟

جواب: ضامن و مدیون است و باید جبران کند(2).

## فصل پنجم: خمس

### اشاره

پرداخت خمس، یکی از تکالیف اقتصادی مسلمانان است، و آنان باید در برخی موارد يك پنجم مال خود را برای مصارف مشخصی به حاکم اسلامی بپردازند. منفعت کسب (آنچه از خرج سال اضافه می آید) یکی از موارد هفت گانه مشمول خمس است، که عموم کسانی که درآمد دارند، از جمله صاحبان اماکن با آن روبرو هستند(3).

منظور از خرج سال چیست؟ هر مسلمان می تواند در طول سال تمام مخارج معمولی مورد نیاز خود را از درآمدش تأمین کند و اگر در آخر سال چیزی زیاد نیامد، پرداخت خمس واجب نیست و اگر بعد از مصارف متعارف، در آخر سال چیزی زیاد آمد باید 51 آن را برای مصارف مشخصی بپردازد.

### سال خمسی

ص: 64

---

1- . همان، ج 2، س 107، کسب های حرام.

2- . تحریر الوسیله، ج 2، کتاب غضب م 3.

3- . ر.ک: توضیح المسائل، م 1751 و 1752.

انسان از اولین روز بلوغ خود باید نماز بخواند و در اولین ماه رمضان سال بلوغ روزه بگیرد و پس از گذشت يك سال از اولین درآمد، مازاد درآمدی که برایش مانده، مبلغ معینی را بدهد. پس در محاسبه سال خمسی، ابتدای سال، اولین درآمد و پایان آن گذشتن يك سال شمسی یا قمری است(1).

آنچه خمس ندارد عبارت است از

1- رستوران و امکانات آن؛ از قبیل یخچال و فریزر و ظروف آشپزخانه و میز و صندلی و سایر چیزهایی که سرمایه کسب محسوب می شود، در صورتی که از درآمد تهیه شده باشد، پرداخت خمس آن واجب است. چنانچه فعلاً نتواند خمس آن را بپردازد، می تواند با مراجعه و دست گران و اجازه و مهلت گرفتن، در وقت توان بپردازد(2).

2- مالی که از راه ارث به دست آید، 3- به انسان ببخشند، 4- جایزه بگیرد، 5- عیدی بگیرد، 6- مهریه(3).

### پی آمدهای ندادن خمس

1- نمی تواند در آن مال تصرف کند، یعنی غذایی که در آن خمس باشد نمی تواند بخورد و با پولی که خمس آن را نداده نمی تواند چیزی بخرد، گرچه قصد دادن خمس را داشته باشد(4).

2- اگر با پول خمس نداده خرید و فروش کند، (بدون اجازه حاکم شرع)

ص: 65

---

1- . رجوع کنید، توضیح المسائل، م 1765 و 1794.

2- . تحریر الوسیله، ج 1، ص 327، م 13.

3- . توضیح المسائل امام، م 1753. شماره 2 تا 4، اگر از مخارج سالش زیاد بیاید بعضی مراجع می فرمایند باید خمس بدهد.

4- . توضیح المسائل، م 1790.

51 آن معامله باطل است(1).

3- اگر بخواهد پول خمس نداده به صاحب حمام بدهد و در حمام غسل کند، غسل او باطل است(2).

4- اگر با پولی که خمس آن را نداده است، خانه بخرد، نماز خواندن در آن خانه باطل است(3).

### احکام خمس

1- اگر اثاثیه ای که برای منزل خریده، از منفعت کسب و قبل از پرداخت خمس باشد و در بین سال نیازش از آن برطرف شود، واجب است خمس آن را بدهد. مثل آن که یخچال بزرگ تری بخرد و به یخچال قبلی نیاز نداشته باشد(4).

2- آذوقه ای که از درآمد سال برای مصرف سالش خریده، مانند برنج، روغن و چای اگر در آخر سال زیاد بیاید باید خمس آن را بدهد(5).

سؤال: آیا کمک به فقرا و صدقه یا خرج کردن برای عزای امام حسین علیه السلام به جای خمس حساب می شود؟

جواب: خیر.

سؤال: آیا مالیات به جای خمس حساب می شود؟

ص: 66

1- . مستفاد از همان. م 1760 برخی از مراجع معظم تقلید معامله را صحیح می دانند، هر چند پرداخت ضمن واجب است.

2- . همان، م 383. به نظر برخی از مراجع معظم تقلید هر چند کار حرامی است ولی غسل او باطل نیست.

3- . توضیح المسائل، م 873، به نظر برخی از مراجع معظم تقلید، هر چند پرداخت خمس واجب است ولی نماز وی باطل نیست.

4- . همان، م 1781، به نظر برخی از مراجع معظم تقلید، پرداخت خمس آن احتیاط مستحب است.

5- . همان، م 1780.

جواب: خیر(1).

الحمد لله رب العالمین.

خودآموز

1. این جمله از کیست؟ « کسی که برای خانواده اش زحمت می کشد مانند شخصی است که در راه خدا جهاد می کند».

الف) حضرت علی (ع) ب) حضرت رسول اکرم (ص)

ج) امام حسین (ع) د) هیچکدام

2. سخن « کسی که نیاز مؤمنی را برآورده سازد، مانند کسی است که يك عمر خدا را عبادت کرده است » از چه کسی است؟

الف) حضرت محمد (ص) ب) حضرت علی (ع)

ج) امام حسین (ع) د) هیچکدام

3. این سخن از کیست؟ « ای تجار، ابتدا مسائل فقهی مربوط به تجارت را بیاموزید، بعد به خرید و فروش مشغول شوید و سه مرتبه تکرار نمودند».

الف) حضرت علی (ع) ب) امام حسن عسکری (ع)

ج) امام حسین (ع) د) هیچکدام

4. گوشت حیوانات درنده چه حکمی دارد؟

الف) حرام است. ب) مکروه است.

ج) مستحب است. د) جایز است.

ص: 67

---

1- . استفتائات امام، ج 1، بحث خمس س 200.

5. کدام گزینه صحیح نیست؟

الف) گوسفند و گاو و شتر حلال گوشت هستند.

ب) خوردن گوشت اسب، قاطر، الاغ و خرگوش مکروه است.

ج) خوردن گوشت حشرات حرام است.

د) تمام حیوانات درنده حرام گوشت هستند.

6. کدام پرونده خوردن گوشتش حلال است؟

الف) قمری وحشی ب) گنجشک

ج) عقاب د) هیچکدام

7. خوردن گوشت هُدهُد چه حکمی دارد؟

الف) حرام است. ب) بستگی به نظر مرجع تقلید دارد.

ج) مکروه است. د) حلال است.

8. ملخ جزو چه دسته ای از جانداران و خوردن گوشت آن چه حکمی دارد؟

الف) جزو حشرات و حرام گوشت است.

ب) جزو حشرات و حلال گوشت است.

ج) جزو پرندگان و حلال گوشت است.

د) جزو پرندگان و حرام گوشت است.

9. راه شناخت پرندگان حلال گوشت و حرام گوشت چیست؟

الف) ذبح کردن پرندگان

ب) پرنده ای که هنگام پرواز بال زدنش بیشتر باشد تا نگه داشتن بال حلال است.

ج) پرونده ای که هنگام پرواز بال زدنش کمتر باشد تا نگه داشتن بال حلال است.

د) هیچکدام



10. اگر شك داريم كه شىء سياه رنگ در غذا ديده شده فضله موش

ص: 68

است یا نه غذا چه حکمی دارد؟

الف) نجس و خوردن آن حرام است.

ب) مکروه است.

ج) در فرض شك، پاك است و تفحص لازم نیست.

د) هیچکدام

11. اگر برنج را تازه خیس کرده ایم و فضله موش در آن دیده شده، راه پاك شدن دارد یا نه؟

الف) ندارد

ب) اگر آب نجس به باطن برنج نفوذ نکرده می شود آن را آب کشید.

ج) به خودی خود پاك است.

د) اگر رطوبت فضله به برنج نرسد می توان را را آب کشی کرد.

12. حکم بچه مرده حیوان که از شکم حیوان زنده بیرون آمده، چیست؟

الف) خوردن آن جایز است. ب) خوردن آن حرام است.

ج) خوردن آن مکروه است. د) حکمی ندارد.

13. استفاده و فروش غذای مانده و فاسد در چه صورتی شرعاً حرام است؟

الف) در صورتیکه موجب ناراحتی مشخص شود.

ب) موجب ضرر جانی و مسمومیت شود.

ج) موجب عوارض و بیماریها گردد.

د) همه موارد

14. خوردن چیزهایی که طبیعت انسان از آنها بدش می آید چه حکمی دارد؟

الف) مکروه است. ب) حرام است.

ج) مباح است. د) حکم خاصی ندارد.

15. خوردن بعضی از غذاها مثل کالباس و سوسیس که پزشکان آن را مضر می دانند از لحاظ شرعی چگونه است؟

الف) اشکال ندارد.

ب) اگر به یقین بدانند چه حرامی در آن نیست اشکالی ندارد.

ج) بلا مانع است. د) هیچکدام

16. تقلب در فروش کاری \*\*\* و در برخی از موارد \*\*\* و سبب

\*\*\* معامله خواهد بود.

الف) حرام - باطل بودن - خلاف اخلاق

ب) باطل بودن - حرام - خلاف اخلاق

ج) خلاف اخلاق - باطل بودن - حرام

د) خلاف اخلاق - حرام - باطل بودن

17. احتکار یعنی:

الف) فروش جنس به ده برابر آن

ب) پنهان کردن جنس و عرضه نکردن به بازار با این هدف که به قیمت بالا بفروشیم.

ج) کم فروشی

د) هیچکدام

18. اسراف در لغت به چه معنا است؟

الف) به معنای زیاده روی و از هم گسیختگی

ب) به معنای اعتدال در مصرف

ج) به معنی تجاوز از حد و میانه روی

د) به معنای کم مصرف کردن

19. هدف از مختلط نشدن زن و مرد در مجالس عروسی چیست؟

ص: 70

الف) جلوگیری از مفاسد

ب) محدود کردن فعالیت های اجتماعی زنان است.

ج) محدود کردن فعالیتهای اجتماعی زنان نیست و جلوگیری از مفاسد

د) هیچکدام

20. شنیدن صدای زنها اگر به قصد لذت باشد چه حکمی دارد؟

الف) حلال است. ب) حرام است.

ج) مکروه است. د) مانعی ندارد.

ص: 71

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر/ 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: [www.ghbook.ir](http://www.ghbook.ir)

ایمیل: [Info@ghbook.ir](mailto:Info@ghbook.ir)

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109



مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

# گامی

WWW



برای داشتن کتابخانه های تخصصی  
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

**[www.Ghaemiyeh.com](http://www.Ghaemiyeh.com)**

[www.Ghaemiyeh.net](http://www.Ghaemiyeh.net)

[www.Ghaemiyeh.org](http://www.Ghaemiyeh.org)

[www.Ghaemiyeh.ir](http://www.Ghaemiyeh.ir)

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

